مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە فۇسسىلەت — 54 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ
إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ﴿٥﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ھا مىم[1]. (بۇ) ناھايىتى شەپقەتلىك، مېھرىبان اللە تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان (ۋەھىيدۇر)[2]. ئايەتلىرى ئوچۇق بايان قىلىنغان كىتابتۇر، بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن نازىل بولغان ئەرەبچە قۇرئاندۇر[3]. (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچىدۇر، (كاپىرلارنى دوزاخ بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ تولىسى (ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى پىكىر قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈدى. ئۇلار (ئۇنىڭغا) قۇلاق سالمايدۇ[4]. ئۇلار (پەيغەمبەرگە): «بىزنىڭ دىللىرىمىز سەن بىزنى دەۋەت قىلغان نەرسىلەردىن پەردىلەنگەن، قۇلاقلىرىمىز ئېغىر، سەن بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا پەردە (يەنى دىنىي جەھەتتە ئوخشىماسلىق) بار، سەن ئۆز ئىشىڭنى قىل، بىزمۇ ھەقىقەتەن ئۆز ئىشىمىزنى قىلايلى (يەنى سەنمۇ ئۆز دىنىڭ بىلەن بول، بىزمۇ ئۆز دىنىمىز بىلەن بولايلى)» دەيدۇ[5].

قۇرئاننىڭ سۈپىتى ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگۈچىلەرنىڭ سۆزلىرى توغرىسىدا

﴿ھا مىم. (بۇ) ناھايىتى شەپقەتلىك، مېھرىبان اللە تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان (ۋەھىيدۇر)﴾ يەنى قۇرئان ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە تائالا تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر، بۇ ھەقتە اللە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، قۇرئاننى جىبرىئىل مۆمىنلەرنىڭ (ئىمانىنى) مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، مۇسۇلمانلارغا ھىدايەت ۋە خۇش خەۋەر قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭ ھۇزۇرىدىن راستچىللىق بىلەن نازىل قىلدى﴾[1] ﴿شۈبھىسىزكى، قۇرئان ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر. ئاگاھلاندۇرغۇچىلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، ئىشەنچلىك جىبرىئىل ئۇنى سېنىڭ قەلبىڭگە ئېلىپ چۈشتى﴾[2].

﴿ئايەتلىرى ئوچۇق بايان قىلىنغان كىتابتۇر﴾ يەنى ئۇنىڭ مەنىلىرى روشەن بايان قىلىنغان، ھۆكۈملىرى مۇكەممەل ھېكمەت بىلەن تۈزۈلگەن كىتابتۇر.

---

[1] سۈرە نەھل 102 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 192 ـــ 194 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿**ئەرەبچە قۇرئاندۇر**﴾ يەنى ئۇ روشەن، ئوچۇق ئەرەبچە قۇرئان بولۇپ، مەزمۇنلىرى تەپسىلىي، سۆزلۈكلىرى ئوچۇق، چۈشىنىش ئاسان بولغان كىتابتۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿بۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار الله تەرىپىدىن نازىل بولغان، ئايەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا، (ئەقىدە، ئەھكام، ۋەزۋە قىسسىلەر) تەپسىلىي بايان قىلىنغان كىتابتۇر﴾[1] يەنى سۆزى ۋە مەنىسى جەھەتتە مۆجىزە خاراكتېرلىك بىر كىتابتۇر. ﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ، (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيەگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴾[2].

﴿**بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن نازىل بولغان**﴾ يەنى بۇ كىتابنىڭ روشەن ۋە ئوچۇق بايان ئىكەنلىكىنى پەقەت ئىلىمدا توشقانلار بىلىدۇ. ﴿**(مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچىدۇر، (كاپىرلارنى دوزاخ بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى ئۇ بىر تەرەپتىن مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن كاپىرلارنى دوزاختىن ئاگاھلاندۇرىدۇ.

﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ تولىسى (ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى پىكىر قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈدى. ئۇلار (ئۇنىڭغا) قۇلاق سالمايدۇ**﴾ يەنى قۇرئان شۇنداق روشەن، ئوچۇق بايان قىلىنغان تۇرسىمۇ، قۇرەيش كىشىلىرىنىڭ تولىسى ئۇنىڭدىن ھېچنەرسە چۈشەنمەيدۇ.

﴿**ئۇلار (پەيغەمبەرگە): «بىزنىڭ دىللىرىمىز سەن بىزنى دەۋەت قىلغان نەرسىلەردىن پەردىلەنگەن**﴾ يەنى دىللىرىمىز ئورالغان غىلاپ ئىچىدە، شۇڭا بىزگە دەۋەت كار قىلمايدۇ. ﴿**قۇلاقلىرىمىز ئېغىر**﴾ يەنى سەن بىزنى دەۋەت قىلغان نەرسىنى ئاڭلاشتىن گاستۇر. ﴿**سەن بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا پەردە (يەنى دىنىي جەھەتتە ئوخشىماسلىق) بار**﴾ شۇڭا سەن دېگەن نەرسە بىزگە يېتىپ كەلمەيدۇ. يەنى ھەق گەپنى ئاڭلىمايمىز.

﴿**سەن ئۆز ئىشىڭنى قىل، بىزمۇ ھەقىقەتەن ئۆز ئىشىمىزنى قىلايلى (يەنى سەنمۇ ئۆز دىنىڭ بىلەن بول، بىزمۇ ئۆز دىنىمىز بىلەن بولايلى)» دەيدۇ**﴾ يەنى سەنمۇ ئۆز دىنىڭغا ئەمەل قىل، بىزمۇ ئۆز دىنىمىزغا ئەمەل قىلىمىز، بىز ساڭا ئەگەشمەيمىز، دەيدۇ.

* * * * * * *

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسْتَقِيمُوٓا۟ إِلَيْهِ وَٱسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ
لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ هُمْ كَـٰفِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟
ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

سەن (ئۇ مۇشرىكلارغا): «مەن سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمەن، ماڭا، ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، دەپ ۋەھيى قىلىنىدۇ، ئۇنىڭغا (ئىمان ۋە تائەت - ئىبادەت بىلەن) يۈزلىنىڭلار ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلەڭلار!» دېگىن، مۇشرىكلارغا ۋاي!﴿6﴾. ئۇلار زاكات بەرمەيدۇ، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدۇ﴿7﴾. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا ئەلۋەتتە ئۈزۈلۈكسىز ساۋاب بېرىلىدۇ﴿8﴾.

---

[1] سۈرە ھۇد 1 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 42 - ئايەت.

www.munber.org

تەۋھىدكە چاقىرىش توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! ھەقنى ئىنكار قىلغۇچى ئەنەشۇ مۇشرىكلارغا ﴿**ئېيتقىنكى، «مەن سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمەن، ماڭا، ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، دەپ ۋەھيى قىلىنىدۇ**﴾ يەنى ئۇ ئىلاھ سىلەر چوقۇنىۋاتقان بۇتلار، شېرىكلەر ۋە تارقاق پەرۋەردىگارلار ئەمەس، الله يەقەت بىر ئىلاھتۇر.

﴿**ئۇنىڭغا (ئىمان ۋە تائەت ـ ئىبادەت بىلەن) يۈزلىنىڭلار**﴾ يەنى الله سىلەرنى پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق بۇيرۇغان بويىچە، الله تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىڭلار. ﴿**ۋە ئۇنىڭدىن**﴾ ئىلگىرىكى گۇناھىڭلار ئۈچۈن ﴿**مەغپىرەت تىلەڭلار! » مۇشرىكلارغا ۋاي!**﴾ يەنى ئۇلار ھالاك بولسۇن!

﴿**ئۇلار زاكات بەرمەيدۇ**﴾ ئەلى ئىبنى تەلھە، ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى ئۇلار الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دەپ گۇۋاھلىق بەرمەيدۇ. ئىكرىمەمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ روھىنى پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ. نەپسىنى (كۇفرى ۋە پىسقى ـ فۇجۇر بىلەن) كەمسىتكەن ئادەم چوقۇم نائۇمىد بولىدۇ﴾[1] ﴿(كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) پاك بولغان ئادەم مەقسىتىگە يەتتى. ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نامىنى ياد ئەتتى، ئاندىن ناماز ئوقۇدى﴾[2] ﴿ئۇنىڭغا: (كۇفرىدىن ۋە گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى خالامسەن؟ دېگىن﴾[3].

بۇ يەردە تەپسىر قىلىنىۋاتقان ئايەتتىكى ”زاكات“ دېگەن سۆزدىن نەپسىنى رەزىل ئەخلاقلاردىن پاكلاش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. يەنى ئەڭ مۇھىمى نەپسىنى شېرىكتىن پاكلاشتۇر. مالنىڭ زاكىتى پەقەت ئۇ مالنى ھارامدىن پاكلىغانلىقى ئۈچۈنلا ”زاكات“ (يەنى پاكلىغۇچى) دەپ ئاتالغان. زاكاتنى ئادا قىلىش ئۇ مالنىڭ زىيادە بولۇشى، بەرىكەتلىك بولۇشى، پايدا ـ مەنپەئەتىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە ئۇنى تائەت ـ ئىبادەت يولىدا ئىشلىتىشتە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ئۈچۈن ۋاستە بولىدۇ.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ماللىرىنىڭ زاكىتىنى بەرمەيدۇ. بۇ سۆز كۆپ ساندىكى تەپسىرشۇناسلارنىڭ قارىشىدا ئۇ ئايەتنىڭ ئوچۇق مەنىسىدۇر، ئىبنى جەرىرمۇ مۇشۇ قاراشنى توغرا دەپ قارىغان. لېكىن، بۇ قاراش تازا قانائەتلىنەرلىك ئەمەس. چۈنكى، بىر نەچچە ئادەمنىڭ ئېيتىشىچە، زاكات مەدىنىگە قىلىنغان ھىجرەتنىڭ ئىككىنچى يىلى پەرز بولغان. بۇ ئايەت بولسا مەككىدە نازىل بولغاندۇر. لېكىن، سەدىقىنىڭ ئەسلى مەنىسى زاكات بولۇشىمۇ ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزۈشنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىلا سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇلغان ئىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مېۋە (نىڭ ھوسۇلى) نى يىغقان كۈندە (يەنى يىغقان ۋاقىتتا)، ئۇنىڭ ئۆشرىسىنى ئادا قىلىڭلار﴾[4] ئەمما زاكات بولسا مال ـ مۈلۈك مۇئەييەن ئۆلچەم ۋە مەلۇم مىقدارغا يەتكەندە بېرىلىدۇ. ئۇنىڭ تەپسىلاتى مەدىنىدە بايان قىلىنغان. بۇنداق قىلىش سەدىقە بىلەن زاكاتنىڭ ئارىسىنى بىرلەشتۈرۈش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. نامازمۇ خۇددى شۇنداق بولغان، ئەسلى نامازنى كۈن چىقىش ۋە كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇش پەيغەمبەرلىك باشلىنىشىنىڭ دەسلىۋىدىلا پەرز ئىدى. ھىجرەت قىلىشتىن بىر يېرىم يىل ئىلگىرىكى ئىسرا كېچىسى، الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بەش ۋاخ نامازنى پەرز

---

[1] سۈرە شەمس 9 ـ 10 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەئلا 14 -15 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە نازىئات 18 ـ ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 141- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن تەدرىجىي ھالدا نامازنىڭ شەرتلىرى، ئەركانلىرى ۋە نامازغا ئالاقىدار ئىشلارنى تەپسىلىي بايان قىلدى.

﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا ئەلۋەتتە ئۈزۈلۈكسىز ساۋاب بېرىلىدۇ﴾ بۇ ھەقتە مۇجاھىد ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: ئۇلارغا ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان، توختاپ قالمايدىغان ساۋاب بېرىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار (يەنى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەر) جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ﴾[1] ﴿بۇ (ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر﴾[2].

* * * * * * *

۞ قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ مِن فَوْقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقْوَٰتَهَا فِىٓ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِينَ
﴿١٠﴾ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ
﴿١١﴾ فَقَضَىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِى كُلِّ سَمَآءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا
بِمَصَٰبِيحَ وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

(سەن ئۇلارغا) «سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان الله نى ئىنكار قىلامسىلەر ۋە ئۇنىڭغا شېرىكلەر كەلتۈرەمسىلەر؟ ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر» دېگىن﴿9﴾. ئۇ زېمىننىڭ ئۈستىدە نۇرغۇن تاغلارنى ياراتتى، زېمىننى بەرىكەتلىك قىلدى، ئەھلى زېمىننىڭ رىزقىنى بەلگىلىدى، (زېمىننى يارىتىش بىلەن ئاھالىسىنىڭ رىزقىنى بەلگىلەشنى كەم ـ زىيادىسىز) باراۋەر تۆت كۈندە (تاماملىدى)، (زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى) سورىغۇچىلار ئۈچۈن (بۇ جاۋابتۇر)﴿10﴾. ئاندىن ئۇ ئاسماننى (يارىتىشقا) يۈزلەندى، ھالبۇكى، ئۇ تۇمان ھالىتىدە ئىدى، ئاسمان بىلەن زېمىنغا: «ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز ھالدا كېلىڭلار (يەنى ئەمرىمنى قوبۇل قىلىڭلار)» دېدى. ئىككىلىسى «ئىختىيارىي كەلدۇق» دېدى﴿11﴾. الله يەتتە ئاسماننى ئىككى كۈندە ياراتتى. ھەر ئاسماننىڭ ئىشىنى ئۆزىگە بىلدۈردى (يەنى ھەر ئاسماننىڭ ئېھتىياجلىق ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى). ئەڭ تۆۋەنكى ئاسماننى يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلىدۇق ۋە قوغدىدۇق، بۇ ئەنە شۇ غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى الله نىڭ تەقدىرىدۇر﴿12﴾.

كائىناتنى يارىتىشنىڭ بەزى تەپسىلاتلىرى توغرىسىدا

بۇ، الله تائالا ھەر نەرسىنىڭ ياراتقۇچىسى، ھەر نەرسىگە غالىب ۋە ھەر نەرسىگە قادىر تۇرۇقلۇق، مۇشرىكلارنىڭ الله تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى قوشۇپ چوقۇنىدىغانلىقىغا الله تائالا تەرىپىدىن بېرىلگەن رەددىيەدۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(سەن ئۇلارغا) «سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان الله نى ئىنكار قىلامسىلەر ۋە ئۇنىڭغا شېرىكلەر كەلتۈرەمسىلەر؟﴾** يەنى سىلەر بۇتلىرىڭلارنى الله تائالاغا

(1) سۈرە كەھف 3 ـ ئايەت.
(2) سۈرە ھۇد 108 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئوخشاش دەپ قاراپ ۋە ئۇلارنى اللہ بىلەن تەڭ ئورۇندا قويۇپ، ئۇلارنى اللہ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈپ ئىبادەت قىلامسىلەر؟

﴿ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، دېگىن﴾ يەنى شەيئىلەرنى ياراتقۇچى اللہ تائالا جىمى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. بۇ ئايەتتە اللہ تائالانىڭ ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭلار اللہ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە (يەنى ئالتە دەۋردە) ياراتتى﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ تەپسىلاتى بار. اللہ تائالا بۇ يەردە زېمىنغا خاس نەرسىلەرنى ئاسمانغا خاس نەرسىلەردىن ئايرىپ بايان قىلدى. اللہ دەسلەپتە زېمىننى ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بەردى. چۈنكى، زېمىن ئاساس ۋە ئۇل ئىدى. بىنا كارلىق ئەسلى ئۇل بىلەن باشلىنىدۇ، ئاندىن كېيىن ئۆگزە بىنا قىلىنىدۇ. بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿اللہ يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىنى سىلەر (نىڭ پايدىلىنىشىڭلار) ئۈچۈن ياراتتى، ئاندىن ئاسماننى يارىتىشقا يۈزلىنىپ، ئۇنى قۇسۇرسىز يەتتە ئاسمان قىلىپ تاماملىدى. اللہ ھەرنەرسىنى بىلگۈچىدۇر﴾[2].

﴿سىلەرنى يارىتىش مۇشكۈلمۇ؟ ياكى ئاسماننى يارىتىش مۇشكۈلمۇ؟ اللہ ئاسماننى ياراتتى. ئۇنىڭ ئېگىزلىكىنى يۈكسەك قىلدى ۋە كەم - كۈتىسىز قىلدى. ئۇنىڭ كېچىسىنى قاپقاراڭغۇ، كۈندۈزىنى يوپيورۇق قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) يايدى. زېمىندىن بۇلاقلارنى ئاقتۇردى، ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردى. تاغلارنى (زېمىندا) مۇقىم قىلدى. اللہ تائالا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلىرىڭلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن (ياراتتى)﴾[3] بۇ ئايەتتە زېمىننى يېيىشنىڭ ئاسماننى يارىتىشتىن كېيىن بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما زېمىننىڭ ئاسماندىن بالدۇر يارىتىلغانلىقىغا دەلىل بار. بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ مەسىلىگە جاۋاب بەرگەن.

ئىمام بۇخارى، سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يېنىغا كېلىپ مۇنداق دېدى: مەن ھەققەتەن قۇرئاندا ئايەتلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا قارىمۇ قارشىلىقنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم. مەسىلەن: ﴿سۇر چېلىنغان كۈندە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ ئەھۋالىنى سورىشمايدۇ﴾[4] دېگەن ئايەت بىلەن ﴿ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ مۇنازىرىلىشىدۇ﴾[5] دېگەن ئايەت ئوتتۇرىسىدا ۋە ﴿ئۇلارنىڭ ھەممە ئەزاسى گۇۋاھ بولغانلىقتىن) اللہ دىن ھېچبىر سۆزنى يوشۇرالمايدۇ﴾[6] دېگەن ئايەت بىلەن ﴿پەرۋەردىگارىمىز! اللہ تائالا بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق﴾[7] دېگەن ئايەت ئوتتۇرىسىدا قارىمۇ قارشىلىق بار ئىكەن، بۇ ئايەتتە ئۇلار مۇشرىك بولغانلىقلىرىنى يوشۇردى. يەنە اللہ تائالانىڭ: ﴿سىلەرنى يارىتىش مۇشكىلمۇ ياكى ئاسماننى يارىتىش مۇشكۈلمۇ؟ اللہ ئاسماننى ياراتتى﴾[8] دېگەن ئايىتىدىن ﴿شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) يايدى﴾[9] دېگەن ئايىتىگىچىلىك بولغان ئايەتلەردە اللہ تائالا ئاسماننى زېمىندىن بۇرۇن ياراتقانلىقىنى

---

[1] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 29 - ئايەت.
[3] سۈرە نازىئات 27 - 33 - ئايەتكىچە.
[4] سۈرە مۇئمىنۇن 101 - ئايەت.
[5] سۈرە سافقات 27 - ئايەت.
[6] سۈرە نىسا 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[7] سۈرە ئەنئام 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[8] سۈرە نازىئات 27 - ئايەت.
[9] سۈرە نازىئات 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تىلغا ئالدى. ئاندىن كېيىن ﴿(سەن ئۇلارغا) سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان اﷲ نى ئىنكار قىلامسىلەر﴾ دېگەن ئايىتىدىن ﴿ئىختىيارى ھالدا كەلدۇق﴾ دېگەن ئايەتكىچىلىك بولغان ئايەتلەردە زېمىننى ئاسماندىن بۇرۇن ياراتقانلىقىنى تىلغا ئالدى، دېدى.

ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ سۇئاللارغا مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى. ﴿سۇر چېلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ﴾ دېگەن ئەھۋال بىرىنچى قېتىملىق سۇر چېلىنغاندا بولىدۇ. سۇر چېلىنغاندا ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى اﷲ خالىغاندىن باشقا مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ﴾[1] شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ ۋە بىر - بىرىنىڭ ئەھۋالىنىمۇ سوراشمايدۇ. ئاندىن كېيىن يەنە بىر قېتىملىق سۇر چېلىنغاندا ﴿ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ مۇنازىرىلىشىدۇ﴾[2].

ئەمما اﷲ نىڭ: ﴿(ئۇلارنىڭ ھەممە ئەزاسى گۇۋاھ بولغانلىقتىن)اﷲ دىن ھېچبىر سۆزنى يوشۇرالمايدۇ﴾[3] دېگەن ئايىتى بىلەن ﴿پەرۋەردىگارىمىز! اﷲ تائالا بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق﴾[4] دېگەن ئايىتى ھەققىدىكى مەسىلىگە كەلسەك، اﷲ تائالا ھەقىقەتەن ئىخلاسمەن ئادەملەرنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ. بۇنى كۆرگەن مۇشرىكلار: كېلىڭلار بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق دەيلى، دەيدۇ. ئاندىن اﷲ تائالا ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پېچەتلەيدۇ. ئۇلارنىڭ قوللىرى قىلمىشلىرىنى سۆزلەيدۇ، شۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ اﷲ تائالادىن ھېچقانداق سۆزنى يوشۇرالمايدىغانلىقى مەلۇم بولىدۇ، ھەم شۇ چاغدا: ﴿كاپىرلار (قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرگەندە، دۇنيادىكى چېغىمىزدا) مۇسۇلمان بولغان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدۇ﴾[5].

اﷲ تائالا زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتتى، ئاندىن ئاسماننى يارىتىشقا يۈزلىنىپ يەنە ئىككى كۈندە ئۇنى قۇسۇرسىز يەتتە ئاسمان قىلىپ ياراتتى. ئاندىن زېمىننى يايدى. ئۇنى يېيىش دېگەنلىك: ئۇنىڭدىن سۇ چىقىرىش، ئوت - چۆپ ئۆستۈرۈش، تاغلارنى، قۇملۇقلارنى، بارلىق جانسىز نەرسىلەرنى، تۆپىلىكلەرنى ۋە ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىسىدىكى باشقا بارلىق نەرسىلەرنى يەنە ئىككى كۈندە ياراتقانلىقتىن ئىبارەتتۇر. ئەنە شۇ اﷲ تائالانىڭ ﴿شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) يايدى﴾[6] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر. اﷲ نىڭ ﴿سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان اﷲ نى ئىنكار قىلامسىلەر؟﴾ دېگەن ئايىتىگە كەلسەك اﷲ تائالا زېمىننى ۋە زېمىندا بار بولغان بارلىق نەرسىلەرنى تۆت كۈندە، ئاسمانلارنى ئىككى كۈندە ياراتتى دېگەنلىك بولىدۇ.

شەك - شۈبھىسىزكى، اﷲ تائالا قىلماقچى بولغان ئىشنى ئەڭ توغرا رەۋىشتە قىلىدۇ. سەندە ھەرگىز قۇرئاندا ئىختىلاپ بار دېگەن تۇيغۇ بولمىسۇن، ھەقىقەتەن قۇرئاننىڭ ھەممىسى غالىب ۋە ئۇلۇغ اﷲ تائالا تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر.

﴿سىلەر زېمىننى ئىككى كۈندە ياراتقان اﷲ نى ئىنكار قىلامسىلەر﴾ يەنى اﷲ تائالانىڭ يەكشەنبە ۋە دۈشەنبە كۈنى ياراتتى. ﴿ئۇ زېمىننىڭ ئۈستىدە نۇرغۇن تاغلارنى ياراتتى. زېمىننى بەرىكەتلىك قىلدى﴾ يەنى زېمىننى بايلىقلارنى ئۆزىگە جەم قىلغان، ئۇرۇق چاچسا ئۈنىدىغان، كۆچەت تىكسە تۇتىدىغان قىلىپ

---

[1] سۈرە زۇمەر 68 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە سافقات 27 - ئايەت.
[3] سۈرە نىسا 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەنئام 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ھىجر 2 - ئايەت.
[6] سۈرە نازىئات 30 - ئايەت.

www.munber.org

بەرىكەتلىك ياراتتى. ئەھلى زېمىننىڭ ئوزۇق ـ تۈلۈكىنى بەلگىلىدى. يەنى زېمىن ئەھلىنىڭ ئېھتىياجى بار رىزىقلارنى، زىرائەت تېرىيدىغان ۋە كۆچەت تىكىدىغان ئورۇنلارنى بەلگىلىدى. بۇلارنى سەيشەنبە ۋە چارشەنبە كۈنلىرى قىلدى. بۇ ئىككى كۈن ئىلگىرىكى ئىككى كۈن بىلەن جەمئىي تۆت كۈن بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(زېمىننى يارىتىش بىلەن ئاھالىسىنىڭ رىزقىنى بەلگىلەشنى كەم ـ زىيادىسىز) باراۋەر تۆت كۈندە (تاماملىدى)، (زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى) سورىغۇچىلار ئۈچۈن (بۇ جاۋابتۇر)**﴾ يەنى زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى سوراپ بىلگۈچىلەر ئۈچۈن ئېنىق جاۋابتۇر.

ئىكرىمە ۋە مۇجاھىد اللە تائالانىڭ ﴿**ئەھلى زېمىننىڭ رىزقىنى بەلگىلىدى**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېدى: اللە تائالا ھەر بىر يەردە باشقا يەردە چىقمايدىغان نەرسىنى قىلدى. مەسىلەن تون تىكىلىدىغان ئېسىل رەخت يەمەندىن چىقىدۇ، ئەڭ ئېسىل خورما نىشاپوردىن چىقىدۇ. كىيىم تىكىلىدىغان نەپىس رەخت رەيدىن چىقىدۇ.

ئىبنى ئابباس، قەتادە ۋە سۇددى اللە تائالانىڭ: ﴿**(زېمىننى يارىتىش بىلەن ئاھالىسىنىڭ رىزقىنى بەلگىلەشنى كەم ـ زىيادىسىز) باراۋەر تۆت كۈندە (تاماملىدى)، (زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى) سورىغۇچىلار ئۈچۈن (بۇ جاۋابتۇر)**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى بۇ زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى سوراشنى خالىغان ئادەم ئۈچۈن جاۋابتۇر. ئىبنى زەيد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: اللە تائالا ئۆز ئىرادىسى بويىچە بىر ئادەمنىڭ رىزقىنى ياكى ھاجىتىنى شۇ ئادەمگە چۇشلۇق قىلىپ كەم ـ زىيادىسىز ياراتتى. ھەقىقەتەن اللە تائالا ئۇ ئادەمنىڭ نېمىگە ئېھتىياجى بولسا، شۇنى بەلگىلىدى. ئۆلىمالار ئىبنى زەيدنىڭ بۇ سۆزىنى اللە تائالانىڭ: ﴿اللە تائالا سىلەرگە سورىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى بەردى﴾[1] دېگەن ئايىتىدە ئىپادىلىنىدۇ، دېدى.

﴿**ئاندىن ئۇ ئاسماننى (يارىتىشقا) يۈزلەندى، ھالبۇكى، ئۇ تۇمان ھالىتىدە ئىدى**﴾ بۇ تۇمان، زېمىن يارىتىلغان چاغدا سۇدىن ئۆرلىگەن پار ئىدى. ﴿**ئاسمان بىلەن زېمىنغا: «ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز ھالدا كېلىڭلار (يەنى ئەمرىمنى قوبۇل قىلىڭلار)» دېدى**﴾ يەنى ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز ھالدا بۇيرۇقۇمنى قوبۇل قىلىڭلار، ئىرادەم بويىچە ھەرىكەتكە كېلىڭلار، دېدى.

﴿**ئىككىلىسى «ئىختىيارىي كەلدۇق» دېدى**﴾ يەنى ئۇلار بەلكى سېنىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزدە ياراتماقچى بولغان پەرىشتىلەر، جىنلار ۋە ئىنسانلاردىن ئىبارەت ھەممىمىز ئىختىيارىي ھالدا ئىتائەتمەنلىك بىلەن سېنىڭ بۇيرۇقۇڭنى قوبۇل قىلىمىز، دېدى.

﴿**اللە يەتتە ئاسماننى ئىككى كۈندە ياراتتى**﴾ يەنى پەيشەنبە ۋە جۈمە كۈنىدىن ئىبارەت باشقا ئىككى كۈندە يەتتە ئاسماننى يارىتىشنى تاماملىدى.

﴿**ھەر ئاسماننىڭ ئىشىنى ئۆزىگە بىلدۈردى (يەنى ھەر ئاسماننىڭ ئېھتىياجلىق ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى)**﴾ يەنى ھەر ئاسماندا پەرىشتىلەر ئېھتىياجلىق بولغان ئورۇننى ۋە ئۇنىڭغا اللە دىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان شەيئىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى.

﴿**ئەڭ تۆۋەنكى ئاسماننى يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلىدۇق**﴾ ئۇلار زېمىن ئەھلىگە نۇر بېرىدىغان يورۇق يۇلتۇزلاردۇر. ﴿**ۋە قوغدىدۇق**﴾ يەنى شەيتانلار پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى شەيتانلارنىڭ ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋېلىشىدىن مۇھاپىزەت قىلدۇق. ﴿**بۇ ئەنە شۇ غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى اللە نىڭ تەقدىرىدۇر**﴾ يەنى

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 34 ـ ئايەت.

www.munber.org

ھەممە نەرسىنىڭ ئۈستىدىن غالىب بولغۇچى، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ھەرىكەتلىك ۋە ھەرىكەتسىز ھالىتىنى بىلىپ تۇرغۇچى الله نىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىدۇر.

* * * * * * *

فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَـٰعِقَةً مِّثْلَ صَـٰعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ جَآءَتْهُمُ ٱلرُّسُلُ مِنۢ بَيْنِ
أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ قَالُوا۟ لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَـٰٓئِكَةً فَإِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ
كَـٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَقَالُوا۟ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ
ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرْصَرًا فِىٓ أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَخْزَىٰ ۖ وَهُمْ
لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَـٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَـٰعِقَةُ ٱلْعَذَابِ
ٱلْهُونِ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

ئەگەر ئۇلار (بۇ بايانلاردىن كېيىن ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە (سەن ئۇلارغا): «سىلەرنى ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئازابقا ئوخشاش ئازابتىن ئاگاھلاندۇرىمەن» دېگىن[13]. ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارغا ئالدى ـ كەينىدىن (يەنى ھەممە تەرەپتىن) پەيغەمبەرلەر كېلىپ: «بىر الله دىن باشقىغا ئىبادەت قىلماڭلار!» دېسە، ئۇلار: «ئەگەر پەرۋەردىگارىمىز خالىسا، چوقۇم پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن بولاتتى، بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭلارنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلىمىز» دېدى[14]. ئاد بولسا زېمىندا (الله نىڭ بەندىلىرى ھۇد ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتقانلارغا) ھەقسىز رەۋىشتە يوغانچىلىق قىلدى. ئۇلار: «كۈچ ـ قۇۋۋەتتە بىزدىن كىم ئارتۇق؟» دېدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ياراتقان الله نىڭ كۈچ ـ قۇۋۋەتتە ئۆزلىرىدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلمىدىمۇ؟ ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلدى[15]. ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا خار قىلغۇچى ئازابنى تېتىتىشىمىز ئۈچۈن، شۇم كۈنلەردە قاتتىق سوغۇق شامالنى ئەۋەتتۇق، ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ خار قىلغۇچىدۇر، ئۇلار (ئازابنى دەپئى قىلىدىغان) ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ[16]. سەمۇدقا بولسا توغرا يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇق (يەنى گۇمراھلىق)نى ئارتۇق بىلدى. قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، ئۇلارنى خار قىلغۇچى چاقماق ئازابى ھالاك قىلدى[17]. ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە تەقۋادارلارنى (يەنى سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنى ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق[18].

ئىنكار قىلغۇچىلارنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ئۇلارغا ئاد، سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! سەن ئېلىپ كەلگەن ھەقنى ئىنكار قىلغان ئەنە شۇ مۇشرىكلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر الله نىڭ دەرگاھىدىن مەن ئېلىپ كەلگەن ھەقتىن يۈز ئۆرۈسەڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنى ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۈممەتلەرگە چۈشكەن الله نىڭ قاتتىق ئازابىنىڭ سىلەرگىمۇ چۈشۈپ قېلىشىدىن ئاگاھلاندۇرىمەن. يەنى ﴿سىلەرنى ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىنىڭ

www.munber.org

بېشىغا كەلگەن ئازابقا ئوخشاش ئازابتىن ئاگاھلاندۇرىمەن﴾ يەنى شەكىل ۋە قىلمىش جەھەتتە ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىگە ئوخشىغان قەۋملەرنىڭ بېشىغا كەلگەن ئازابتىن ئاگاھلاندۇرىمەن.

﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارغا ئالدى ـ كەينىدىن (يەنى ھەممە تەرەپتىن) پەيغەمبەرلەر كېلىپ﴾ يەنى پەيغەمبەرلەر ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن ئىدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: **﴿(ئى مۇھەممەد!) ئادنىڭ قېرىندىشى (يەنى ھۇد ئەلەيھىسسالام) نىڭ ئۆز قەۋمى بىلەن بولغان قىسسىسىنى بايان قىلغىن، ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ئەھقاف (دېگەن يەر) دىكى قەۋمىنى (اللە نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇردى، ئۇنىڭدىن (يەنى ھۇدتىن) ئىلگىرى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ئۆتتى﴾**[1] يەنى ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىغا خوشنا بولغان يۇرتلاردا اللە تائالا ئۇلارغا ئۇلارنى يالغۇز، ھېچ شېرىكى يوق اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇيدىغان، جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدىغان، دوزاخ بىلەن ئاگاھلاندۇرىدىغان پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى. ئۇلار اللە تائالا دۈشمەنلىرىگە چۈشۈرگەن ئازابنى دوستلىرىغا ئىنئام قىلغان نازۇ ـ نېمەتلەرنى كۆردى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار ئىمان ئېيتماستىن ۋە پەيغەمبەرلەرنى تەستىق قىلماستىن، بەلكى ئۇلارنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار ئېلىپ كەلگەن دەلىل ـ ئىسپاتنى ئىنكار قىلدى. ھەم مۇنداق دېدى: **﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىمىز خالىسا، چوقۇم پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن بولاتتى﴾** يەنى ئەگەر اللە تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتسە، ئۇلار ئەلۋەتتە اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىكى پەرىشتىلەردىن بولاتتى. ئى ئىنسانلار! **﴿بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭلارنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلىمىز﴾** يەنى بىز سىلەرگە ئەگەشمەيمىز، سىلەر بىزگە ئوخشاش ئىنسانسىلەر.

﴿ئاد بولسا زېمىندا (اللە نىڭ بەندىلىرى ھۇد ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتقانلارغا) ھەقسىز رەۋىشتە يوغانچىلىق قىلدى﴾ يەنى ئۇلار زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىدى. اللە نىڭ ئەمرىگە قارشى چىقتى ۋە ئاسىيلىق قىلدى. **﴿ئۇلار: «كۈچ ـ قۇۋۋەتتە بىزدىن كىم ئارتۇق؟» دېدى﴾** يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تەن قۇرۇلۇشىنىڭ قاۋۇل، كۈچتۈڭگۈر ئىكەنلىكىنى كۆز ـ كۆز قىلدى. ئۇلار ئۆز كۈچ ـ قۇۋۋىتى بىلەن اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قالىمىز دەپ ئويلاشتى.

﴿ئۇلار ئۆزلىرىنى ياراتقان اللە نىڭ كۈچ ـ قۇۋۋەتتە ئۆزلىرىدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلمىدىمۇ؟﴾ يەنى ئۇلار كىمگە دۈشمەنلىك ئېلان قىلىۋاتقانلىقى ھەققىدە ئويلانمامدۇ؟ ئۇلارنىڭ قارشىلىشىۋاتقىنى بۈيۈك اللە دۇر. ئۇ بارلىق شەيئىلەرنى ياراتتى. ئۇ شەيئىلەردە بولغان كۈچ ـ قۇۋۋەتنى اللە تائالا ئاتا قىلدى. اللە نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر، بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئاسماننى قۇدرەت بىلەن بەرپا قىلدۇق، بىز ھەقىقەتەن قۇدرەتلىكمىز﴾**[2] ئۇلار غالىب اللە غا دۈشمەنلىك ئېلان قىلدى. ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلدى ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئاسىيلىق قىلدى.

﴿ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا خار قىلغۇچى ئازابنى تېتىتىشىمىز ئۈچۈن، شۇم كۈنلەردە قاتتىق سوغۇق شامالنى ئەۋەتتۇق﴾ تەپسىرشۇناسلارنىڭ بەزىسى: ئۇ قاتتىق چىقىدىغان شامال، دېدى. بەزىسى: قاتتىق سوغۇق شامال، دېدى. يەنە بەزىسى قاتتىق گۈكىرەيدىغان شامال دېدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ شامال يۇقۇرىدا دېيىلگەن سۈپەتلەرنىڭ ھەممىسى تېپىلىدىغان شامالدۇر. ئۇلارغا بېرىلگەن ئازاب ئۇلار مەغرۇرلانغان كۈچ ـ قۇۋۋەتنىڭ ئۆز تىپىدىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇ شامال قاتتىق كۈچلۈك ۋە قاتتىق سوغۇق ئىدى. اللە تائالا بۇ

[1] سۈرە ئەھقاف 21 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زارىيات 47 ـ ئايەت.

www.munber.org

ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى﴾[1] يەنى قاتتىق سوغۇق ۋە ئادەمنى بىئارام قىلىپ قاتتىق گۈركىرەيدىغان بوران بىلەن ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق.

﴿شۇم كۈنلەردە﴾ يەنى اﷲ ئۇلارغا شۇملۇقى ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ﴿يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي﴾[2] ئاپىرىدە قىلدى. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇلارنى بىز شۇملۇقى ئۈزۈلمەيدىغان شۇم كۈندە﴾[3] سوغۇق بوران ئەۋەتىپ ھالاك قىلدۇق. ئۇلارغا بۇ ئازاب شۇم كۈندە باشلاندى ۋە بۇ شۇملۇق ئۇلارغا ﴿يەتتە كېچە ـ سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلمەي﴾[4] داۋام قىلدى. ئاخىرىدا ئۇلاردىن ھېچكىمنى قالدۇرماي يوقاتتى. ئۇلارغا بولغان بۇ دۇنيادىكى خارلىق، ئاخىرەتنىڭ ئازابى بىلەن تۇتاشتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن اﷲ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا خار قىلغۇچى ئازابنى تېتىتىشىمىز ئۈچۈن، شۇم كۈنلەردە قاتتىق سوغۇق شامالنى ئەۋەتتۇق، ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ خار قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى بۇ ئازاب ئۇلارنى قاتتىق خارلايدۇ.

﴿**ئۇلار (ئازابنى دەپئى قىلىدىغان) ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار خۇددى دۇنيادا ياردەمگە ئېرىشەلمىگىنىدەك ئاخىرەتتىمۇ ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ، ئۇلارنى اﷲ نىڭ ئازابىدىن ساقلايدىغان ساقلىغۇچى ۋە ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلىدىغان ياردەمچى بولمايدۇ.

﴿**سەمۇدقا بولسا توغرا يولنى كۆرسەتتۇق**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئەبۇ ئالىيە، سەئىد ئىبنى جۇبەيىر، قەتادە، سۇددى ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇلارغا توغرا يولنى بايان قىلدۇق، دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. سەۋرى: ئۇلارنى توغرا يولغا دەۋەت قىلدۇق دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

﴿**ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇق (يەنى گۇمراھلىق) نى ئارتۇق بىلدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق ئۇلارغا ھەقنى كۆرسەتتۇق ۋە ئوچۇق بايان قىلدۇق. ئۇلار سالىھقا قارشىلىق قىلدى، ئۇنى ئىنكار قىلدى. ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە مۆجىزە ۋە ئالامەت قىلىپ ئەۋەتكەن اﷲ تائالانىڭ تۆگىسىنى ئۆلتۈردى.

﴿**قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، ئۇلارنى خار قىلغۇچى چاقماق ئازابى ھالاك قىلدى**﴾ يەنى پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلغانلىقى ۋە مۆجىزىگە تانغانلىقى ئۈچۈن اﷲ ئۇلارغا جاھاننى زىلزىلىگە سالىدىغان قاتتىق ئاۋاز بىلەن تەۋرەتكۈچى، خار قىلغۇچى ئازاب ـ ئوقۇبەتنى ئەۋەتتى.

﴿**ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە تەقۋادارلارنى (يەنى سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنى ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىمان ئېيتقانلارغا ھېچقانداق يامانلىق ياكى زەرەر يەتمىدى، بەلكى ئۇلار اﷲ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن اﷲ تائالا ئۇلارنى پەيغەمبىرى سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە قۇتقۇزدى.

* * * * * * *

(1) سۈرە ھاققە 6 ـ ئايەت.
(2) سۈرە ھاققە 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە قەمەر 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ھاققە 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَيَوۡمَ يُحۡشَرُ أَعۡدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمۡ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيۡهِمۡ
سَمۡعُهُمۡ وَأَبۡصَٰرُهُمۡ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُواْ لِجُلُودِهِمۡ لِمَ شَهِدتُّمۡ عَلَيۡنَاۖ قَالُوٓاْ
أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَنطَقَ كُلَّ شَيۡءٖ وَهُوَ خَلَقَكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٖ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنتُمۡ تَسۡتَتِرُونَ أَن
يَشۡهَدَ عَلَيۡكُمۡ سَمۡعُكُمۡ وَلَآ أَبۡصَٰرُكُمۡ وَلَا جُلُودُكُمۡ وَلَٰكِن ظَنَنتُمۡ أَنَّ ٱللَّهَ لَا يَعۡلَمُ كَثِيرٗا مِّمَّا تَعۡمَلُونَ
﴿٢٢﴾ وَذَٰلِكُمۡ ظَنُّكُمُ ٱلَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمۡ أَرۡدَىٰكُمۡ فَأَصۡبَحۡتُم مِّنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن يَصۡبِرُواْ فَٱلنَّارُ
مَثۡوًى لَّهُمۡۖ وَإِن يَسۡتَعۡتِبُواْ فَمَا هُم مِّنَ ٱلۡمُعۡتَبِينَ ﴿٢٤﴾

ئۇ كۈندە اللە نىڭ دۈشمەنلىرى دوزاخقا توپلىنىدۇ، ئالدى ـ ئارقىسى يىغىلىپ بولغۇچە توختىتىپ قويۇلىدۇ﴿19﴾. ئۇلار دوزاخقا كەلگەندە، ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى، كۆزلىرى ۋە تېرىلىرى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى ھەققىدە گۇۋاھلىق بېرىدۇ﴿20﴾. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېرىلىرىگە: «نېمىشقا بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بەردىڭلار؟» دەيدۇ، تېرىلىرى: «ھەر نەرسىنى سۆزلەتكەن اللە بىزنى سۆزلەتتى، ئۇ دەسلەپتە سىلەرنى ياراتتى. ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر» دەيدۇ﴿21﴾. سىلەر (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) قۇلىقىڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ، تېرىلىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار (يەنى يامان ئىشلارنى قىلغان چېغىڭلاردا، رەسۋا بولۇشتىن قورقۇپ، كىشىلەردىن يوشۇرغان ئىدىڭلار، ۋەھالەنكى، ئەزالىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىنى گۇمان قىلمىغان ئىدىڭلار)، لېكىن سىلەر قىلمىشىڭلاردىن نۇرغۇن ئىشلارنى «اللە بىلمەيدۇ» دەپ گۇمان قىلدىڭلار﴿22﴾. پەرۋەردىگارىڭلارغا قىلغان ئەنە شۇ (قەبىھ) گۇمانىڭلار سىلەرنى ھالاك قىلدى. شۇنىڭ بىلەن زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار﴿23﴾. ئەگەر ئۇلار (ئازابقا) چىدىسا، (چىدامىلىقنىڭ پايدىسى يوق) دوزاخ ئۇلارنىڭ جايىدۇر، ئەگەر ئۇلار (اللە دىن) رازىلىق تىلىسە، ھەرگىز رازىلىققا ئېرىشەلمەيدۇ﴿24﴾.

قىيامەت كۈنى گۇناھكارلارنىڭ ئەزالىرىنىڭ ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇ كۈندە اللە نىڭ دۈشمەنلىرى دوزاخقا توپلىنىدۇ، ئالدى ـ ئارقىسى يىغىلىپ بولغۇچە توختىتىپ قويۇلىدۇ**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئەنە شۇ مۇشرىكلارغا ئەسلەتكىنكى، ئۇلار دوزاخقا توپلانغان كۈندە ئازاب پەرىشتىلىرى بولغان زەبانىيلەر ئۇلارنىڭ باش ـ ئاخىرىنى بىر يەرگە يىغىپ بولغۇچە ئۇلار توختىتىپ قويۇلىدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز﴾[1].

﴿**ئۇلار دوزاخقا كەلگەندە**﴾ يەنى ئۇلار دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغاندا ﴿**ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى، كۆزلىرى ۋە تېرىلىرى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى ھەققىدە گۇۋاھلىق بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىلگىرى ـ كېيىن قىلغان ئەمەللىرىدىن بىر ھەرپ چاغلىق نەرسىنى يوشۇرماستىن گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

---

[1] سۈرە مەريەم 86 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېرىلىرىگە: «نېمىشقا بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بەردىڭلار؟» دەيدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئەزالىرى ۋە تېرىلىرى ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بەرگەن چاغدا، ئۇلار ئەزالىرىغا مالامەت قىلىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ ئەزالىرى مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: **﴿تېرىلىرى: «ھەر نەرسىنى سۆزلەتكەن اللە بىزنى سۆزلەتتى، ئۇ دەسلەپتە سىلەرنى ياراتتى. ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر»** دەيدۇ﴾ يەنى اللە تائالا ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، سىلەرنى ھىمايە قىلمايدۇ، سىلەر اللە تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر.

ھافىز ئەبۇ بەكرى بەززار، ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى تەبەسسۇم بىلەن كۈلدى، ئاندىن: «مېنىڭ نېمىگە كۈلگەنلىكىمنى سورىمامسىلەر؟» دېدى. ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! نېمىگە كۈلدۈڭ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «قىيامەت كۈنى بەندىنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن مۇجادىلە قىلغانلىقىدىن ھەيران بولدۇم، ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا زۇلۇم قىلماسلىققا ۋەدە قىلغان ئەمەسمىدىڭ؟ دەيدۇ. پەرۋەردىگار: شۇنداق، ۋەدە قىلغان، دەيدۇ. بەندە: مەن ماڭا ئۆزەمدىن باشقا گۇۋاھچىنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلمايمەن، دەيدۇ. اللە تائالا مېنىڭ ۋە ياخشى ـ يامانني يازىدىغان ھۆرمەتلىك پەرىشتىلىرىمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟ دەيدۇ. بەندە ئۆز سۆزىنى قايتا ـ قايتا تەكرارلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئاغزى پېچەتلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئەزالىرى ئۇنىڭ قىلمىشلىرىنى سۆزلەيدۇ. ئۇ: اللە نىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولۇڭلار! مەن سىلەرنى دەپ جاڭجاللاشقان ئىدىم، دەيدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇ ھاتەم، مۇسلىم ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى ئەبۇ ھاتەم، ئەبۇ بۇردىدىن ئەبۇ مۇسانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كاپىر بىلەن مۇناپىق ھېساب بېرىش ئۈچۈن چاقىرىلىدۇ، پەرۋەردىگارى ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئەمەلىنى تەڭلەيدۇ، ئۇ ئۇنىڭدىن تانىدۇ ۋە مۇنداق دەيدۇ: پەرۋەردىگارىم! ئىززىتىڭ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ھەقىقەتەن بۇ پەرىشتە مەن قىلمىغان ئىشنى مېنىڭ زىيىنىمغا يېزىپ قويۇپتۇ، دەيدۇ. شۇ چاغدا پەرىشتە ئۇنىڭغا: پالانى كۈنى، پۈستانى يەردە پالانى ئىشنى قىلمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. ئۇ: ياق، ئى پەرۋەردىگارىم! ئىززىتىڭ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئۇ ئىشنى قىلمىدىم، دەيدۇ. ئەگەر ئۇ قەسەم قىلىپ تۇرۇۋالسا ئۇنىڭ ئاغزى پېچەتلىنىدۇ. ئەبۇمۇسا ئەشئەرى مۇنداق دەيدۇ: مەن چوقۇم ئۇنىڭ ئەزالىرىدىن ئوڭ يوتىسىنى ئەڭ ئاۋۋال سۆزلەيدۇ، دەپ ئويلايمەن.

﴿سىلەر (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) قۇلىقىڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ، تېرىلىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار (يەنى يامان ئىشلارنى قىلغان چېغىڭلاردا، رەسۋا بولۇشتىن قورقۇپ، كىشىلەردىن يوشۇرغان ئىدىڭلار، ۋەھالەنكى، ئەزالىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىنى گۇمان قىلمىغان ئىدىڭلار)﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئەزالىرى، تېرىلىرى ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلار ئەزالىرىغا مالامەت قىلغان چاغدا، ئەزالىرى: سىلەر قىلمىشلىرىڭلارنى بىزدىن يوشۇرمايتتىڭلار. بەلكى، اللە تائالاغا كاپىر بولغانلىقىڭلارنى ۋە ئاسىيلىق قىلغانلىقىڭلارنى جار سالاتتىڭلار. ئۆز گۇمانىڭلاردا چىڭ تۇرۇپ اللە تائالاغا پەرۋا قىلمايتتىڭلار. چۈنكى، سىلەر اللە تائالا جىمى ئىشلىرىڭلارنى بىلىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭلار، دەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿لېكىن سىلەر قىلمىشىڭلاردىن نۇرغۇن ئىشلارنى «اللە بىلمەيدۇ» دەپ گۇمان قىلدىڭلار﴾.**

www.munber.org

﴿پەرۋەردىگارىڭلارغا قىلغان ئەنە شۇ (قەبىھ) گۇمانىڭلار سىلەرنى هالاك قىلدى﴾ يەنى ئەنە شۇ خاتا گۇمانىڭلار، اللّٰه تائالا بىزنىڭ قىلمىشلىرىمىزدىن كۆپ نەرسىنى بىلمەيدۇ دەپ قىلغان ئېتىقادىڭلاردۇر. ئەنە شۇ قەبىھ گۇمانىڭلار سىلەرنى اللّٰه تائالانىڭ دەرگاھىدا هالاك قىلدى. **﴿شۇنىڭ بىلەن زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار﴾** يەنى قىيامەت مەيدانىدا ئۆزەڭلارنى ۋە ئائىلەڭلارنى زىيان تارتقۇزدۇڭلار.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن كەبىنىڭ يوپۇقلىرى ئاستىغا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتىم، شۇ ئەسنادا ئۈچ نەپەر كىشى كەلدى. ئۇلارنىڭ بىرسى قۇرەيشلىك، قالغان ئىككىسى ئۇنىڭ سەقەفى قەبىلىسىدىن بولغان كۈيئوغۇللىرى ياكى بىرسى سەقەفلىك، قالغان ئىككىسى ئۇنىڭ قۇرەيش قەبىلىسىدىن بولغان كۈيئوغۇللىرى ئىدى. ئۇلار قورساقلىرى يوغان، كاللىسى ئاددىي ئادەملەر بولۇپ، مەن ھېچ ئاڭلاپ باقمىغان سۆزلەرنى قىلاتتى. ئۇلارنىڭ بىرى: بىزنىڭ بۇ سۆزىمىزنى اللّٰه تائالا ئاڭلايدۇ دەپ قارامسىلەر؟ دېدى. يەنە بىرى: ئەگەر بىز ھەقىقەتەن يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلىسەك، اللّٰه تائالا ئۇنى ئاڭلايدۇ. لېكىن، پەس ئاۋازدا سۆزلىسەك ئاڭلىمايدۇ، دېدى. يەنە بىرى: ئەگەر اللّٰه تائالا ئۇ سۆزىمىزدىن بىرەر نەرسىنى ئاڭلىسا، ھەممىنى ئاڭلايدۇ، دېدى. مەن ئۇلارنىڭ سۆزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدۈم. شۇ چاغدا اللّٰه تائالا: **﴿سىلەر (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) قۇلىقىڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ، تېرىلىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار (يەنى يامان ئىشلارنى قىلغان چېغىڭلاردا، رەسۋا بولۇشتىن قورقۇپ، كىشىلەردىن يوشۇرغان ئىدىڭلار، ۋەھالەنكى، ئەزالىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىنى گۇمان قىلمىغان ئىدىڭلار)﴾** دېگەن ئايەتنى **﴿زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار﴾** دېگەن يەرگىچە نازىل قىلدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى، ئەھمەد، مۇسلىم ۋە بۇخارى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿ئەگەر ئۇلار (ئازابقا) چىدىسا، (چىدامىلىقىنىڭ پايدىسى يوق) دوزاخ ئۇلارنىڭ جايىدۇر، ئەگەر ئۇلار (اللّٰه دىن) رازىلىق تىلىسە، ھەرگىز رازىلىققا ئېرىشەلمەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئازابقا چىدىسۇن ياكى چىدىمىسۇن، ئۇلارغا بەرىبىر ئوخشاشتۇر، ئۇلار مەڭگۈ دوزاختا بولىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدۇ، چىقىپمۇ كېتەلمەيدۇ. ئەگەر ئۇلار رازىلىق تەلەپ قىلىپ ئۆزرىلىرىنى بايان قىلسا ئۇلارنىڭ ئۆزۈرلىرى قوبۇل قىلىنمايدۇ، شۇنداقلا ئۇلارغا ياردەممۇ قىلىنمايدۇ.

ئىبنى جەرىر اللّٰه نىڭ: **﴿ئەگەر ئۇلار (اللّٰه دىن) رازىلىق تىلىسە﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىنى: ئۇلار اللّٰه دىن دۇنياغا قايتىشنى سورىسا، ئۇلارغا جاۋاب بېرىلمەيدۇ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. اللّٰه تائالا ئۇلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ گۇمراھ قەۋم بولۇپ قالغان ئىدۇق. پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز». اللّٰه ئېيتىدۇ: «جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، (ئۇستۇڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار»﴾[1]

* * * * * * *

۞ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا۟ لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ فِىٓ أُمَمٍ قَدْ
خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ خَـٰسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَسْمَعُوا۟ لِهَـٰذَا

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 106 — 108 ئايەتكىچە

www.munber.org

ٱلْقُرْءَانِ وَٱلْغَوْا۟ فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ
ٱلَّذِى كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآءُ أَعْدَآءِ ٱللَّهِ ٱلنَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ ٱلْخُلْدِ ۖ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا
يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ رَبَّنَآ أَرِنَا ٱلَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ
أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ ٱلْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

ئۇلارغا بىز (شەيتانلاردىن) دوستلارنى مۇسەللەت قىلدۇق، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) ئۇلارغا ئالدى ـ كەينىدىكى نەرسىلەرنى (يەنى ئۇلارنىڭ ھازىرقى ۋە كەلگۈسىدىكى قەبىھ ئەمەللىرىنى) چىرايلىق كۆرسەتتى، ئۇلارغا ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئىنسانلاردىن ۋە جىنلاردىن بولغان (گۇناھكار شەقى) ئۇممەتلەر قاتارىدا ئازاب سۆزى تېگىشلىك بولدى، چۈنكى، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلار ئىدى[25]. كاپىرلار: «بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار، ئۇنى ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار، سىلەر غەلىبە قىلىشىڭلار مۇمكىن» دەيدۇ[26]. بىز كاپىرلارغا چوقۇم قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز، بىز ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىغا ئەڭ قاتتىق جازا بېرىمىز[27]. اللە نىڭ دۈشمەنلىرىگە بېرىلىدىغان جازا ئەنە شۇ دوزاختۇر، ئۇلارنىڭ مەڭگۈلۈك تۇرىدىغان جايى دوزاختۇر، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن (ئۇلارغا) شۇنداق جازا بېرىلىدۇ[28]. كاپىرلار: «پەرۋەردىگارىمىز! ئىنسانلاردىن ۋە جىنلاردىن بىزنى ئازدۇرغانلارنى بىزگە كۆرسەتكىن، (ئۇلارنىڭ) ئەڭ خارلاردىن بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى ئاياقلىرىمىزنىڭ ئاستىدا چەيلەيمىز» دېدى[29].

مۇشرىكلارنىڭ دوستلىرىنىڭ يامان ئىشلارنى ئۇلارغا چىرايلىق قىلىپ كۆرستىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە مۇشرىكلارنى ئۆزى گۇمراھ قىلغانلىقىنى تىلغا ئالىدۇ، ئەنە شۇ اللە تائالانىڭ ئىرادىسىدۇر، اللە تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە قۇدرىتىدۇر. اللە تائالا ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. ئۇ مۇشرىكلارغا ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شەيتانلىرىدىن دوستلارنى مۇسەللەت قىلدى. ﴿**ئۇلار (يەنى شەيتانلار) ئالدى كەينىدىكى نەرسىلەرنى (يەنى ئۇلارنىڭ ھازىرقى ۋە كەلگۈسى قەبىھ ئەمەللىرىنى) چىرايلىق كۆرسەتتى**﴾ كەلگۈسىگە نىسبەتەن ئۇلار ئۆزلىرىنى پەقەت ياخشى ئىش قىلغۇچىلار دەپ ھېسابلىدى. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿كىمكى مېھرىبان اللە نى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز (شەيتان ئۇنى ۋەسۋەسە قىلىدۇ)، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمىشە ھەمراھ بولىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، شەيتانلار ئۇلارنى (يەنى ئازغۇن كۇففارلارنى) توغرا يولدىن توسىدۇ، ئۇلار بولسا ئۆزلىرىنى توغرا يولدا دەپ گۇمان قىلىدۇ﴾[1].

﴿**ئۇلارغا ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئىنسانلاردىن ۋە جىنلاردىن بولغان (گۇناھكار شەقى) ئۇممەتلەر قاتارىدا ئازاب سۆزى تېگىشلىك بولدى**﴾ يەنى ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئىنسانلاردىن ۋە جىنلاردىن بولغان گۇناھكار شەقى ئۇممەتلەرگە تېگىشلىك بولغان ئازاب سۆزى مۇشرىكلارغىمۇ تېگىشلىك بولدى.

[1] سۈرە زۇخرۇف 36 — 37 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿چۈنكى، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلار ئىدى﴾ يەنى مۇشرىكلار ۋە ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر زىيانكارلىقتا ۋە ھالاكەتتە باراۋەر بولدى.

كۇپپارلارنىڭ قۇرئاننى تىڭشىماسلىقتا بىر - بىرىنى تەۋسىيە قىلىشى ۋە ئۇنىڭ جازاسى توغرىسىدا

﴿كاپىرلار: «بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار﴾ دەيدۇ. يەنى ئۇلار قۇرئانغا ئىتائەت قىلماسلىققا، قۇرئاننىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنماسلىققا ئۆزئارا تەۋسىيە قىلىشتى. **﴿ئۇنى ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار﴾** يەنى ئەگەر قۇرئان ئوقۇلسا، ئۇنىڭغا قۇلاق سالماڭلار. مۇجاھىد: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان ئوقۇغان چاغدا ئىسقىرتىش ۋە ئۇنىڭغا گەپ قىلىش ئارقىلىق قۇرئاننى ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. قۇرەيشلەر شۇنداق قىلاتتى.

﴿سىلەر غەلىبە قىلىشىڭلار مۇمكىن ﴾ مانا بۇ، ئەنە شۇ نادان كاپىرلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ يولىنى تۇتقانلارنىڭ قۇرئان تىڭشىغان چاغدىكى ھالەتلىرىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۆمىنلەرنى ئۇنىڭ دەل ئەكسىنى قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار (يەنى سۆز قىلماڭلار)﴾[1] ئاندىن كېيىن الله تائالا قۇرئاننى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا تاجاۋۇز قىلغان كاپىرلاردىن ئىنتىقام ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ مۇنداق دېدى: **﴿بىز كاپىرلارغا چوقۇم قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾** يەنى ئۇلار قۇرئاننى ئاڭلىغان ۋاقىتتا قوللانغان چارىلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن بىز ئۇلارغا شۇنداق جازا بېرىمىز.

﴿بىز ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىغا ئەڭ قاتتىق جازا بېرىمىز﴾ يەنى ئۇلارنىڭ يامان ئەمەللىرى ۋە ناچار قىلمىشلىرى ئۈچۈن شۇنداق قاتتىق جازا بېرىمىز. **﴿الله نىڭ دۈشمەنلىرىگە بېرىلىدىغان جازا ئەنە شۇ دوزاختۇر، ئۇلارنىڭ مەڭگۈلۈك تۇرىدىغان جايى دوزاختۇر، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن (ئۇلارغا) شۇنداق جازا بېرىلىدۇ. كاپىرلار: «پەرۋەردىگارىمىز! ئىنسانلاردىن ۋە جىنلاردىن بىزنى ئازدۇرغانلارنى بىزگە كۆرسەتكىن، (ئۇلارنىڭ) ئەڭ خارلاردىن بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى ئاياقلىرىمىزنىڭ ئاستىدا چەيلەيمىز» دېدى﴾**.

سۇفيان، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ الله تائالانىڭ **﴿بىزنى ئازدۇرغانلارنى﴾** دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار ئىبلىس ۋە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قېرىندىشىنى ئۆلتۈرگەن بالىسى قابىلدۇر، دېدى. سۇددى، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەر قانداق مۇشرىك ئىبلىسنى چاقىرىدۇ، ھەر قانداق چوڭ گۇناھ ئىشلىگۈچى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىسى قابىلنى چاقىرىدۇ، ئىبلىس شېرىككە دائىر ھەر قانداق يامان ئىشقا دەۋەت قىلغۇچىدۇر، شېرىكتىن تۆۋەن ھەر قانداق يامان ئىشقا ئادەمنىڭ بىرىنچى بالىسى قابىل دەۋەت قىلغۇچىدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرەر ئادەم ئۆلتۈرۈلسە، ئۇنىڭ قان قەرزى ئادەمنىڭ بىرىنچى بالىسىغا يۈكلىنىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئادەم ئۆلتۈرۈشنى تۇنجى قېتىم پەيدا قىلغان كىشىدۇر».

﴿(ئۇلارنىڭ) ئەڭ خارلاردىن بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى ئاياقلىرىمىزنىڭ ئاستىدا چەيلەيمىز﴾ يەنى ئۇلارغا بىزدىن قاتتىقراق ئازاب ۋە ئۇلارنىڭ دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىدە بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى

---

[1] سۈرە ئەئراف 204 - ئايەت.

www.munber.org

ئاياقلىرىمىزنىڭ ئاستىدا چەيلەيمىز. سۈرە ئەئرافتا ئەگەشكۈچىلەر اللە دىن ئۆزلىرىنى ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە ئۆزلىرىگە بېرىلگەن ئازابتىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ئازاب بېرىشنى سورىغانلىقى بايان قىلىنىدۇ، بۇنىڭغا جاۋابەن ﴿اللە: «ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى بىلمەيسىلەر» دەيدۇ﴾[1] يەنى اللە ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ قىلمىشى ۋە بۇزغۇنچىلىقىغا قارىتا لايىق ئازاب ـ ئوقۇبەت بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئۈستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز﴾[2].

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: «قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار، بىز دۇنيادا، ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ دوستلىرىڭلارمىز، جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ۋە تىلىگەن نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسى بار، (ئۇلار) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان (اللە) تەرىپىدىن بېرىلگەن زىياپەتتۇر» دەيدۇ﴿30 - 32﴾.

اللە تائالانى بار ۋە بىر دەپ بىلىپ، توغرا يولدا ماڭغانلارغا بېرىلگەن خۇش خەۋەرلەر توغرىسىدا

﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا﴾ يەنى اللە تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلغانلار ۋە اللە ئۇلارغا يولغا قويغان ئىشلاردا اللە تائالاغا ئىتائەت قىلغانلارغا.

ئىبنى جەرىر، سەئىد ئىبنى ئىمراننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېنىدا **﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا﴾** دېگەن بۇ ئايەتنى ئوقۇدۇم، ئەبۇ بەكرى سىددىق: بۇ ئايەتتىن اللە غا ھېچنەرسىنى شېرىك قىلمىغانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ئەسۋەد ئىبنى ھىلال رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: يېنىدىكىلەر **﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا﴾** دېگەن بۇ ئايەت توغرىسىدا قانداق قارايسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: **﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا﴾** دېگەنلىك گۇناھتىن ساقلانغانلارغا دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

---

[1] سۈرە ئەئراف 38 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەھل 88 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئەبۇ بەكرى: سىلەر ئۇ ئايەتكە ھەقىقەتەن توغرا مەنا بەرمىدىڭلار، دېدى. ئۇلار: ﴿**شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللّٰه دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا**﴾ دېگەنلىك، اللّٰه تائالادىن باشقا ئىلاھقا قاراپمۇ قويمىغانلار دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. مۇجاھىد، ئىكرىمە، سۇددى ۋە بىر قانچە كىشىلەرمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

ئىمام ئەھمەد، سۇفيان ئىبنى ئابدۇللاھ سەقەبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۆزەمگە چىڭ تۇتقۇ قىلغۇدەك بىرەر ئىشنى ماڭا دەپ بەرگىن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەرۋەردىگارىم اللّٰه دۇر دېگىن، ئاندىن توغرا يولدا بولغىن» دېدى. مەن: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ قانداق ئەمەلنى قىلىپ سىلىشىمدىن بەك ئەنسىرەيسەن؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تىلىنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپ تۇرۇپ: «بۇنىڭدىن بەكرەك ئەنسىرەيمەن» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجەمۇ رىۋايەت قىلدى.

بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم ۋە نەسەئى، سۇفيان ئىبنى ئابدۇللاھ سەقەفىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا ئىسلامدا سەندىن كېيىن ھېچ كىمدىن سورىماي ئەمەل قىلىدىغان سۆزنى دەپ بەرگىن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «اللّٰه تائالاغا ئىمان كەلتۈردۈم دېگىن، ئاندىن توغرا يولدا ماڭغىن» دېدى.

﴿**پەرىشتىلەر چۈشۈپ**﴾ مۇجاھىد، سۇددى، زەيد ئىبنى ئەسلەم ۋە ئۇنىڭ ئوغلى بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: يەنى ئۇلار جان ئۈزىۋاتقاندا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: ﴿**قورقماڭلار**﴾ دەيدۇ. مۇجاھىد، ئىكرىمە ۋە زەيد ئىبنى ئەسلەم بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە يەنى كېلىۋاتقان ئاخىرەتنىڭ ئىشىدىن سىلەر قورقماڭلار دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

﴿**غەم قىلماڭلار**﴾ يەنى سىلەر ئارقاڭلاردا قالدۇرغان بالا - چاقىلىرىڭلار، ئائىلىرىڭلار، پۇل - مال ياكى قەرز قاتارلىق دۇنيانىڭ ئىشىدىن قايغۇرماڭلار، بىز ھەقىقەتەن سىلەرگە ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بېرىمىز.

﴿**سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار**﴾ پەرىشتىلەر ئۇلارغا يامانلىقلارنىڭ ئاخىرلىشىپ ياخشىلىقنىڭ كەلگەنلىكىدىن بېشارەت بېرىدۇ. بۇ بەرا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدا مۇنداق دەپ كەلگەن: «پەرىشتىلەر ھەقىقەتەن مۆمىننىڭ جېنىنى ئالغاندا: ئى پاك جان! سىز گۈللەندۈرگەن پاك تەندىن چىقىڭ، سىزگە تەييارلانغان راھەت - پاراغەت ۋە ياخشى رىزىق تەرەپكە، سىزدىن رازى بولغان پەرۋەردىگار تەرەپكە چىقىڭ، دەيدۇ». بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: پەرىشتىلەر ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قېشىغا ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىققان كۈنى چۈشىدۇ. ئىبنى ئەبۇ ھاتەم زەيد ئىبنى ئەسلەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەرىشتىلەر مۆمىنگە ۋاپات بولۇش ئالدىدا، قەبرىسىدە ۋە قەبرىسىدىن چىقىرىلغان چاغدا خۇش خەۋەر، بېرىدۇ. بۇ سۆز يۇقىرىدىكى ھەممە سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئۇ، ناھايىتى ياخشى ئېيتىلغان ھەم ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن سۆزدۇر.

﴿**بىز دۇنيادا، ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ دوستلىرىڭلارمىز**﴾ يەنى مۆمىنلەرگە ئۆلۈم كەلگەندە، پەرىشتىلەر ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: بىز دۇنيادا سىلەرنىڭ دوستۇڭلار ئىدۇق، اللّٰه نىڭ ئەمرى بىلەن بىز سىلەرنى توغرا يولغا باشلايتتۇق، ئۇتۇق ئاتا قىلاتتۇق ۋە قوغدايتتۇق. شۇنداقلا، ئاخىرەتتىمۇ بىز سىلەر بىلەن بىللە بولىمىز. بىز سىلەرنى قەبرىلەردىكى ۋە سۇر چېلىنغان چاغدىكى قورقۇنچتىن خاتىرجەم قىلىمىز، قىيامەت كۈنى سىلەرگە ئاسايىشلىق بېغىشلايمىز، سىلەر بىلەن پىلسىرات كۆۋرۈكىدىن بىللە ئۆتۈپ، سىلەرنى نازۇنېمەتلىك جەننەتكە يەتكۈزىمىز. ﴿**جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان**

www.munber.org

نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى﴾ يەنى جەننەتتە كۆڭلۈڭلار تارتقان، كۆزۈڭلار چۈشكەن نەرسىلەردىن سىلەر
خالىغان نەرسىنىڭ ھەممىسى بار. **﴿ۋە تىلىگەن نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسى بار﴾** يەنى قانچىلىك تەلەپ
قىلساڭلار شۇنچىلىكىگە ئېرىشىسىلەر، ئۇ سىلەرنىڭ خالىغىنىڭلار بويىچە ئالدىڭلاردا ھازىر بولىدۇ.
**﴿(ئۇلار) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان (الله) تەرىپىدىن بېرىلگەن
زىياپەتتۇر» دەيدۇ﴾** يەنى بۇ، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلغۇچى الله تەرىپىدىن سىلەرگە بېرىلگەن
زىياپەتتۇر، مۇكاپات ۋە ئىنئامدۇر، الله تائالا سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر. چۈنكى، ئۇ گۇناھلىرىڭلارنى
مەغپىرەت قىلدى ۋە سىلەرگە مېھرى ـ شەپقەت قىلدى.

* * * * * * *

وَلَا تَسۡتَوِي ٱلۡحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُۚ ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِي بَيۡنَكَ وَبَيۡنَهُۥ عَدَٰوَةٞ
كَأَنَّهُۥ وَلِيٌّ حَمِيمٞ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٖ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا
يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ نَزۡغٞ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىش باراۋەر بولمايدۇ، ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ[34]. بۇ خىسلەتكە پەقەت سەۋرچان ئادەملەرلا ئېرىشەلەيدۇ، بۇ خىسلەتكە پەقەت بۈيۈك نېسىۋە ئىگىسىلا ئېرىشەلەيدۇ[35]. ئەگەر شەيتان سېنى ۋەسۋەسە قىلىپ (يۇقىرىقى خىسلەتنى ئۆزلەشتۈرمەسلىكىكە كۈشكۈرتسە) اللە غا سېغىنىپ (شەيتاننىڭ شەررىدىن) پاناھ تىلىگىن، اللە ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئىشلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[36].

الله تائالا تەرەپكە دەۋەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

﴿الله غا (يەنى الله نىڭ تەۋھىدىگە ۋە تائىتىگە) دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە «مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك ئادەم بارمۇ؟﴾ يەنى ئۇ، الله نىڭ بەندىلىرىنى الله تەرەپكە چاقىرغان، ئۆزى دېگەن ئاشۇ ھەق نەرسە ئۈستىدە ھىدايەت تاپقان، ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا مەنپەئەت يەتكۈزگەن، ھىدايەتنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرۈپ ئاندىن ئۇنى باشقىلارغىمۇ يەتكۈزگەن ئادەمدۇر. ئۇ، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ ئۆزى قىلمايدىغان، يامان ئىشتىن توسۇپ ئۆزى قىلىدىغان ئادەملەردىن ئەمەستۇر. بەلكى، ئۇ ياخشى ئىشقا مەھكەم يېپىشىپ، يامان ئىشنى تەرك ئەتكۈچىدۇر. ئىنسانلارنى ياراتقۇچى الله تائالا تەرەپكە چاقىرىدۇ. بۇ سۈپەت، ياخشىلىققا دەۋەت قىلىدىغان ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئومۇمىي سۈپىتىدۇر. ئۇ ئالدى بىلەن ئۆزى ھىدايەت تاپقۇچىدۇر.

مۇھەممەد ئىبنى سىرىين، سۇددى ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلار دېگەندەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسانلار ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى سۆزلۈك ئادەمدۇر.

www.munber.org

بەزى تەپسىرشۇناسلارنىڭ ئېيتىشىچە، ياخشى سۆزلۈك ئادەملەر ياخشى مۇئەززىنلەردۇر دېگەن قاراشمۇ بار. بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى بوينى ئەڭ ئۇزۇن ئادەملەر مۇئەززىنلەردۇر».

ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىمام نامازغا مەسئۇلدۇر، مۇئەززىن ئۇنىڭدىن خاتىرجەمدۇر، الله تائالا ئىماملارنى توغرا يولغا باشلىسۇن، مۇئەززىنلەرنى مەغپىرەت قىلسۇن». توغرىسى، بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئومۇمىي بولۇپ مۇئەززىنلەرنى ۋە باشقىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئەمما، بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش ۋاقتىغا كەلسەك ئەزان ئۇ چاغدا مۇتلەق يولغا قويۇلمىغان ئىدى. چۈنكى، ئۇ ئايەت مەككىدە نازىل بولغان، ئەزان بولسا پەقەت مەدىنىدە، ھىجرەتتىن كېيىن، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇرەببىھ ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەزاننى چۈشىدە كۆرۈپ ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋازى ئەڭ يۇقىرى بولغان بىلالنى ئەزان توۋلاشقا بۇيرىغاندىن كېيىن يولغا قويۇلغان. بۇ رەت قىلىنمايدىغان ھەقىقەت. بۇ بويىچە بولغاندا توغرىسى، ئۇ ئايەت ياخشى سۆزلۈك كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بۇ ھەقتە ئابدۇرززاق مەئمەردىن ھەسەنبەسرىنىڭ ﴿**الله غا (يەنى الله نىڭ تەۋھىدىگە ۋە تائىتىگە) دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە «مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك ئادەم بارمۇ؟**﴾ دېگەن بۇ ئايەتنى تىلاۋەت قىلىپ، ئاندىن مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئادەم الله تائالانىڭ دوستىدۇر، بۇ ئادەم الله تائالانىڭ يېقىنىدۇر، بۇ الله تائالا تاللىغان ئەڭ ياخشى ئادەمدۇر، بۇ زېمىن ئەھلى ئىچىدە الله تائالاغا ئەڭ سۆيۈملۈك ئادەمدۇر، ئۇ الله تائالانىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئىنسانلارنى الله تائالانىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىشقا چاقىردى، ئۇ الله تائالانىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلدى ۋە: مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىن" دېدى. مانا مۇشۇنداق ئادەم الله تائالانىڭ زېمىندىكى خەلىپىسىدۇر.

دەۋەت قىلىش ۋە باشقا ئەمەللەردىكى ھېكمەتلەر توغرىسىدا

﴿**ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىش باراۋەر بولمايدۇ**﴾ يەنى ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ناھايىتى چوڭدۇر. ﴿**ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن**﴾ يەنى كىم ساڭا يامانلىق قىلسا، سەن ئۇنىڭ يامانلىقىنى ياخشىلىق قىلىش ئارقىلىق قايتۇرغىن، خۇددى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئېيتقاندەك: سېنىڭ ھەققىڭدە الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلغان كىشىنى جازالىساڭ، سەن ئۇنى الله تائالاغا ئىتائەت قىلغان ھالدا جازالىغىن.

﴿**(شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ**﴾ يەنى ساڭا يامانلىق قىلغان ئادەمگە ياخشىلىق قىلساڭ، ئۇنىڭغا قىلغان بۇ ياخشىلىقىڭ ئۇنى ساڭا ئىخلاس قىلىشقا، سېنى ياخشى كۆرۈشكە ۋە ساڭا مېھرىبانلىق قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ، ھەتتاكى ئۇ سېنىڭ سىرداش دوستۇڭ بولۇپ قالىدۇ، يەنى ئۇ ساڭا مېھرى ـ شەپقەت قىلىدىغان ۋە ياخشىلىق قىلىدىغان يېقىنىڭ بولۇپ قالىدۇ.

﴿**بۇ خىسلەتكە پەقەت سەۋرچان ئادەملەرلا ئېرىشەلەيدۇ**﴾ يەنى بۇ ۋەسىيەتنى پەقەت ئۇنىڭغا سەۋر قىلالايدىغان ئادەملا قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىدۇ. چۈنكى، يامانلىققا ياخشىلىق قىلىش ئىنسانغا ئېغىر كېلىدۇ.

www.munber.org

﴿بۇ خىسلەتكە پەقەت بۈيۈك نېسىۋە ئىگىسىلا ئېرىشەلەيدۇ﴾ يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى بەخت - سائادەتتىن تولۇق نېسىۋە ئالىدىغان كىشىلا بۇ خىسلەتكە ئېرىشەلەيدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا مۆمىنلەرنى غەزەپكە ئۇچرىغان چاغدا سەۋرچان بولۇشقا، نادانلىق قىلغانلارغا مېھرىبان بولۇشقا ۋە يامانلىق يەتكەندە كەچۈرۈم قىلىشقا بۇيرۇدى. ئۇلار شۇنداق قىلالىسا، الله تائالا ئۇلارنى شەيتاننىڭ يامانلىقىدىن ساقلايدۇ، ئۇلارنىڭ دۈشمىنى ئۇلارغا گويا سىرداش دوستتەك يېقىن بولۇپ كېتىدۇ.

﴿ئەگەر شەيتان سېنى ۋەسۋەسە قىلىپ (يۇقىرىقى خىسلەتنى ئۆزلەشتۈرمەسلىككە كۈشكۈرتسە) الله غا سېغىنىپ (شەيتاننىڭ شەررىدىن) پاناھ تىلىگىن﴾ يەنى ئىنسانلاردىن بولغان شەيتانغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇنى ئۆچىشىغلى بولۇشى مۇمكىن، ئەمما جىنلاردىن بولغان شەيتان ھەرگىز ئالدانمايدۇ، ئەگەر ئۇ ۋەسۋەسە قىلسا، پەقەت ئۇنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان، ئۇنى ساڭا مۇسەللەت قىلغان الله تائالاغا سېغىنىپ پاناھ تىلەش بىلەنلا ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. ئەگەر سەن الله تائالاغا سېغىنىپ پاناھ تىلىسەڭ ۋە الله تائالاغا ئىلتىجا قىلساڭ، الله تائالا شەيتاننى سەندىن توسىدۇ ۋە ئۇنىڭ ھىيلە - مىكرىسىنى سەندىن قايتۇرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا تۇرسا: «ھەممىنى ئاڭلىغۇچى، ھەممىنى بىلگۈچى الله تائالاغا سېغىنىپ، قوغلاندى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىدىن، كىبرىدىن، سېھرىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەيتتى.

بىز يۇقىرىدا سۆزلىگىنىمىزدەك، بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشاش ئايەتلەر قۇرئان كەرىمدە پەقەت سۈرە ئەئرافتا ۋە سۈرە مۆئمىنۇندا كەلگەن. سۈرە ئەئرافتا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەپۇنى دوست تۇتقىن، ياخشىلىققا (يەنى ياخشى سۆز قىلىشقا،ياخشى ئىش قىلىشقا) بۇيرۇغىن، نادانلار بىلەن تەڭ بولمىغىن (يەنى نادانلارنىڭ قىلغىنىنى قىلماي، ئۇلارغا مۇلايىم بولغىن). ئەگەر شەيتان ساڭا ۋەسۋەسە قىلسا، (شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن) الله غا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن. الله ھەقىقەتەن (سۆزۈڭنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر (ئىشىڭنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1].

سۈرە مۆئمىنۇندا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارنىڭ قىلغان) يامانلىقىغا (ئەپۇ قىلىش بىلەن) ياخشىلىق قىلغىن، ئۇلارنىڭ (سېنى) سۈپەتلەشلىرىنى (يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا قىلغان مەسخىرىسىنى) بىز ئوبدان بىلىمىز. ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ماڭا ھەمرا بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن»﴾[2]

* * * * * * *

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ
ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ ٱسْتَكْبَرُوا۟ فَٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُۥ
بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ۩ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَـٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا
ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

---

[1] سۈرە ئەئراف 199 — 200 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 96 — 98 - ئايەتكىچە

www.munber.org

كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي اللّٰه نىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان اللّٰه غا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت اللّٰه غىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار[37]. ئەگەر كۇففارلار چوڭچىلىق قىلىپ (اللّٰه غا سەجدە قىلىشتىن) باش تارتسا، پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) كېچە ـ كۈندۈز اللّٰه غا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ، ئۇلار مالال بولۇپ قالمايدۇ[38]. (بۇمۇ) اللّٰه نىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇركى، سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا يامغۇر ياغدۇرغان ۋاقتىمىزدا، زېمىن كۆتۈرۈلىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، شۈبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرگۈچىدۇر، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر[39].

اللّٰه تائالانىڭ دۇنيادىكى ئالامەتلىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ بۈيۈك، قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىگە ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ ئۆزىنىڭ تەڭداشسىزلىقىنى، خالىغان نەرسىنى قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي اللّٰه نىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾ يەنى اللّٰه تائالا كېچىنى قاراڭغۇلۇقى بىلەن، كۈندۈزنى يورۇقلۇقى بىلەن ياراتتى. ئۇلار توختىماستىن بىر ـ بىرىگە ئەگىشىپ سەير قىلىدۇ. قۇياشنىڭ نۇرلۇق بولۇشى ۋە نۇر چېچىشى، ئاينىڭ يورۇق بولۇشى ۋە ئۇنىڭ ئۆز پەلىكىدە سەير قىلىدىغان مەنزىللەردىن ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، ئۇنىڭ ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ئوخشىمىغان ھالەتتە ئۆزۈپ يۈرۈشى، ئاينىڭ سەير قىلىشىنىڭ ئوخشىماسلىقى، كۈنىنىڭ سەير قىلىشىنىڭ ئوخشىماسلىقى قاتارلىق ئىشلار كېچىنىڭ، كۈندۈزنىڭ، جۈمە كۈنلىرىنىڭ، ئايلارنىڭ ۋە يىللارنىڭ مىقدارىنى بىلىش ئۈچۈندۇر. بۇنىڭ بىلەن ھەق ـ ھوقۇق ۋە ۋاجىبلارنىڭ ئورۇنلىنىدىغان ۋاقتى، ئىبادەتلەرنىڭ ۋە ھاياتلىق پائالىيەتلىرىنىڭ ۋاقىتلىرى مۇئەييەنلىشىدۇ.

قۇياش بىلەن ئاي ئۈستۈنكى ۋە تۆۋەنكى ئالەمدە ئەڭ ئاشكارا كۆرۈنىدىغان يۇلتۇزلار بولغانلىقى ئۈچۈن اللّٰه تائالا ئۇ ئىككىسىنىڭ ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتى ئىكەنلىكىنى ھەم ئۆزىنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا بولىدىغان ئىككى مەخلۇقاتى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان اللّٰه غا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت اللّٰه غىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار**﴾ يەنى اللّٰه تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەڭلار، اللّٰه تائالاغا باشقىنى اللّٰه تائالادىن قوشۇپ قىلغان ئىبادىتىڭلار سىلەرگە مەنپەئەت يەتكۈزەلمەيدۇ. اللّٰه شېرىك كەلتۈرگۈچىنى مەغپىرەت قىلمايدۇ.

﴿**ئەگەر كۇففارلار چوڭچىلىق قىلىپ (اللّٰه غا سەجدە قىلىشتىن) باش تارتسا**﴾ يەنى يالغۇز اللّٰه غا ئىبادەت قىلىشتىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتسا، اللّٰه تائالاغا اللّٰه دىن باشقىنى شېرىك قىلسا ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر)، كېچە ـ كۈندۈز اللّٰه غا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ، ئۇلار مالال بولۇپ قالمايدۇ**﴾.

بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر بۇ مۇشرىكلار ئۇلارنى (يەنى كىتاب، ھېكمەت ۋە پەيغەمبەرلىكنى) ئىنكار قىلسا، ئۇلارنى ئىنكار قىلمايدىغان باشقا بىر قەۋمگە تاپشۇرىمىز﴾[1].

﴿**(بۇمۇ) اللّٰه نىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇركى**﴾ يەنى ئۆلۈكنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە اللّٰه تائالانىڭ قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىن ﴿**سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن**﴾ يەنى چۆلدەرەپ كەتكەن، ئۇنىڭدا ھېچقانداق ئۆسۈملۈك ۋە ھاياتلىقتىن ئەسەرمۇ

---

[1] سۈرە ئەنئام 89 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولمىغان ھالدا كۆرىسەن. ﴿**ئۇنىڭغا يامغۇر ياغدۇرغان ۋاقتىمىزدا، زېمىن كۆتۈرۈلىدۇ ۋە كۆپشىدۇ**﴾ يەنى زېمىن بارلىق تۈر ۋە رەڭدىكى زىرائەتلەرنى ۋە مېۋىلەرنى ئۆستۈرىدۇ ﴿**شۈبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرگۈچىدۇر، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر**﴾.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ ءَايَـٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَآ ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِى ٱلنَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِىٓ ءَامِنًا
يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۚ ٱعْمَلُوا۟ مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۖ
وَإِنَّهُۥ لَكِتَـٰبٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَـٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾
مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار بىزگە مەخپىي قالمايدۇ، قىيامەت كۈنى دوزاخقا تاشلىنىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟ ياكى قىيامەت كۈنى (اللّٰه نىڭ ئازابىدىن) ئەمىن بولغان ھالدا كېلىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟ خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى، اللّٰه قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر[40]. شۈبھىسىزكى، قۇرئان كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغانلار (قاتتىق جازاغا ئۇچرايدۇ)، شۈبھىسىزكى، قۇرئان غالىب كىتابتۇر[41]. ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق اللّٰه تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر[42]. ساڭا (مۇشرىكلار تەرىپىدىن) ئېيتىلىدىغان سۆزلەر پەقەت ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە (قەۋملىرى تەرىپىدىن) ئېيتىلغان سۆزلەردۇر، شۈبھىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ مەغپىرەت ئىگىسىدۇر ۋە قاتتىق ئازاب ئىگىسىدۇر[43].

ھەقنى بۇرمىلىغۇچىلارغا بېرىلىدىغان ئازاب ۋە قۇرئاننىڭ سۈپىتى توغرىسىدا

﴿**شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار**﴾ ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: بۇرمىلاپ چۈشەندۈرۈش دېگەنلىك سۆزنى ئۆز ئورنىدىن باشقا ئورۇنغا ئىشلىتىش دېمەكتۇر. قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: بۇرمىلاپ چۈشەندۈرۈش ھەقنى ئىنكار قىلىش ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىش دېمەكتۇر.

﴿**بىزگە مەخپىي قالمايدۇ**﴾ بۇ ئايەتتە قاتتىق تەھدىد ۋە ئاگاھلاندۇرۇش باردۇر. اللّٰه تائالا ئايەتلىرىنى، گۈزەل ئىسىم ۋە سۈپەتلىرىنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرگەن ئادەمنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنى كەلگۈسىدە ئەشۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن تېگىشلىك ئازاب ـ ئوقۇبەت بىلەن جازالايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قىيامەت كۈنى دوزاخقا تاشلىنىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟ ياكى قىيامەت كۈنى (اللّٰه نىڭ ئازابىدىن) ئەمىن بولغان ھالدا كېلىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟**﴾ يەنى دوزاخقا تاشلىنىدىغان ئادەم ئەمىن بولغان ئادەم بىلەن باراۋەر بولامدۇ؟ ئۇلار ھەرگىز باراۋەر بولمايدۇ.

اللّٰه تائالا كاپىرلارغا تەھدىد قىلغان ھالدا مۇنداق دېدى: ﴿**خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار**﴾. مۇجاھىد، زەھھاك ۋە ئەتا خۇراسانى قاتارلىقلار: ﴿**خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار**﴾ دېگەن بۇ ئايەتتە قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش باردۇر، دېدى. يەنى ياخشىلىق قىلامسىلەر ياكى يامانلىق قىلامسىلەر؟ خالىغىنىڭلارنى

www.munber.org

قىلىنغانلار، الله تائالا سىلەرنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئەمەللىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۈبھىسىزكى، الله قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾.

﴿**شۈبھىسىزكى، قۇرئان كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغانلار (قاتتىق جازاغا ئۇچرايدۇ)، شۈبھىسىزكى، قۇرئان غالىب كىتابتۇر**﴾ يەنى ئۇ ناھايىتى پۇختا كىتاب بولۇپ، ھېچ ئادەم ئۇنىڭغا ئوخشاش كىتابنى كەلتۈرۈشكە پېتىنالمايدۇ.

﴿**ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا باتىلنىڭ يۈزلىنىشى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى، ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان كىتابتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر**﴾ يەنى الله سۆزلىرىنى ۋە ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. الله جىمى بۇيرىغان نەرسىدە ۋە جىمى چەكلىگەن نەرسىدە مەدھىيىگە لايىقتۇر. الله تائالاغا مەنسۇپ بولغان بارلىق ئىشلارنىڭ نەتىجىسى مەدھىيىگە لايىقتۇر.

﴿**ساڭا (مۇشرىكلار تەرىپىدىن) ئېيتىلىدىغان سۆزلەر پەقەت ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە (قەۋملىرى تەرىپىدىن) ئېيتىلغان سۆزلەردۇر**﴾ قەتادە، سۇددى ۋە باشقىلار بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ساڭا مۇشرىكلار تەرىپىدىن ئېيتىلىۋاتقان ئىنكار سۆزلىرى پەقەت سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە قەۋملىرى تەرىپىدىن ئېيتىلغان ئىنكار قىلىش سۆزلىرىنىڭ ئۆز ئەينىدۇر. خۇددى سەن ئىنكار قىلىنغاندەك ئۇ پەيغەمبەرلەرمۇ ئىنكار قىلىنغان ئىدى. خۇددى ئۇلار قەۋملىرى تەرىپىدىن كەلگەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلغاندەك، سەنمۇ قەۋمىڭدىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلغىن.

﴿**شۈبھىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ مەغپىرەت ئىگىسىدۇر**﴾ يەنى الله تائالاغا تەۋبە قىلغان كىشىنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ﴿**ۋە قاتتىق ئازاب ئىگىسىدۇر**﴾ يەنى كۇپۇرلۇقتا داۋام قىلغان، ھەددىدىن ئاشقان، ھەقتىن باش تارتقان، ھەق بىلەن قارشىلاشقان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ئىش قىلغان كىشىنى قاتتىق جازالىغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ قُرْءَانًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا۟ لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥٓ ۖ ءَا۬عْجَمِىٌّ وَعَرَبِىٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ
يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

مۇبادا بىز ئۇنى ئەجەم تىلىدىكى قۇرئان قىلىپ نازىل قىلغان بولساق، ئۇلار ئەلۋەتتە: «نېمىشقا ئۇنىڭ ئايەتلىرى (بىز چۈشىنىدىغان تىلدا) روشەن بايان قىلىنمىدى؟ پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟» دەيتتى. ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ

www.munber.org

يىراقلىقدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ) ﴿44﴾. ***بىز ھەقىقەتەن مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق، ئۇ ھەقتە ئىختىلاپ بولدى. ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى جازالاشنى قىيامەتكىچە كېچىكتۈرۈش) ۋەدىسى بولمىسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلاتتى، ئۇلار ھەقىقەتەن قۇرئاندىن زىيادە شەكتىدۇر*** ﴿45﴾.

قۇرئاننى ئىنكار قىلىشنىڭ قارشىلاشقانلىق ۋە باش تارتقانلىقنىڭ ئىپادىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە قۇرئاننى، ئۇنىڭ پاساھەت ۋە بالاغەتلىك كىتاب ئىكەنلىكىنى، سۆزى ۋە مەنىسى ناھايىتى پۇختا ئىكەنلىكىنى، شۇنداق تۇرۇقلۇق مۇشرىكلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلىكىنى تىلغا ئالغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قۇرئاننى ئىنكار قىلغانلىقىنى ئۇلارنىڭ ھەق بىلەن قارشىلاشقانلىقى ۋە ھەقتىن باش تارتقانلىقىنىڭ ئىپادىسى بولىدۇ، دەپ ئاگاھلاندۇردى.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر بىز قۇرئاننى ئەرەب بولمىغان بىر ئادەمگە نازىل قىلغان بولساق، ئۇ قۇرئاننى ئۇلارغا ئوقۇپ بەرسە، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەيتتى﴾[1] شۇنداقلا قۇرئاننىڭ ھەممىسى ئەرەب تىلىدىن باشقا بىر تىلدا نازىل قىلىنسا، ئۇلار ئۇنىڭدىن باش تارتىپ قارشىلىشىش يۈزىسىدىن ئەلۋەتتە مۇنداق دەيتتى: ﴿**نېمىشقا ئۇنىڭ ئايەتلىرى (بىز چۈشىنىدىغان تىلدا) روشەن بايان قىلىنمىدى؟ پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار: نېمىشقا ئۇ كىتاب روشەن بايان قىلىنغان ھالدا ئەرەب تىلىدا نازىل قىلىنمىدى؟ ئەرەبچە سۆزلەيدىغان، ئەرەب تىلىدىن باشقا تىلنى چۈشەنمەيدىغان ئەرەب پەيغەمبەرگە قۇرئان قانداقمۇ ئەرەت تىلىدىن باشقا تىلدا نازىل قىلىنسۇن؟ دەپ چوقۇم ئۇنى ئىنكار قىلاتتى. بۇ مەزمۇن ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، سۇددى ۋە باشقىلاردىن مۇشۇنداق رىۋايەت قىلىندى.

﴿**ئېيتقىنكى، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، بۇ قۇرئان ئىمان ئېيتقان ئادەمنىڭ قەلبىنى يورۇتىدىغان ھىدايەت نۇرىدۇر، ھەم دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگىمۇ شىپالىق بەرگۈچىدۇر.

﴿**ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)**﴾ يەنى ئۇلار قۇرئاندىكى ئايەتلەرنى چۈشەنمەيدۇ.

﴿**قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)**﴾ يەنى ئۇلار قۇرئاندىكى روشەن بايانىدىن ھىدايەت تاپالمايدۇ. بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[2].

﴿**ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)**﴾ مۇجاھىد: يەنى چاقىرىق ئۇلارنىڭ دىللىرىدىن يىراقتۇر، دېدى. ئىبنى جەرىر: ئۇ ئايەتنىڭ مەنىسى گويا

---

(1) سۈرە شۇئەرا 198 ـــ 199 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە ئىسرا 82 - ئايەت.

www.munber.org

بىر ئادەم ئۇلارغا خىتاب قىلىپ، ئۇلارنى يىراقتىن چاقىرىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيدۇ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. مەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى الله تائالانىڭ ﴿كاپىرلارنى ھىدايەتكە دەۋەت قىلغۇچى خۇددى مەنىسىنى چۈشەنمەي تاۋۇشىنى ۋە نىدانىلا ئاڭلايدىغان چاھارپايلارنى چاقىرغان ئادەمگە ئوخشايدۇ (كاپىرلار ھەقنى ئاڭلاشتىن) گاستۇر، (ھەقنى سۆزلەشتىن) گاچىدۇر، (ھەقنى كۆرۈشتىن) كوردۇر، ئۇلار (ۋەز - نەسىھەتنى) چۈشەنمەيدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ دەپ قارايمەن.

مۇسا ئەلەيھىسسالامدەك سەۋرچان بولۇشقا تەۋسىيە قىلىش توغرىسىدا

﴿**بىز ھەقىقەتەن مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق، ئۇ ھەقتە ئىختىلاپ بولدى**﴾ يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىنكار قىلىندى ۋە ئۇنىڭغا ئازار بېرىلدى. ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن (مۇشرىكلارنىڭ سالغان جاپاسىغا) ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر سەۋر قىلغاندەك سەۋر قىلغىن﴾[2].

﴿**ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى جازالاشنى قىيامەتكىچە كېچىكتۈرۈش) ۋەدىسى بولمىسا ئىدى**﴾ يەنى ئۇلارغا بېرىلىدىغان جازانى قىيامەتكىچە تەخىر قىلمىسا ئىدى، ﴿**ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلاتتى**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارغا تېگىشلىك ئازابنى ئەلۋەتتە تېزلەتكەن بولاتتى. لېكىن، ئۇلارغا بەلگىلەنگەن بىر ۋاقىت بار، ئۇ ۋاقىت كەلگەندە ئۇلار الله تائالادىن بۆلەك ھېچ پاناگاھ تاپالمايدۇ.

﴿**ئۇلار ھەقىقەتەن قۇرئاندىن زىيادە شەكتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قۇرئاننى ئىنكار قىلىشتا، قىلغان سۆزلىرىدە ئاساسلىنىدىغان روشەن دەلىلى يوقتۇر. بەلكى، ئۇلار قىلغان سۆزلىرىدە گۇماندا ئىدى. ئۇنىڭدىن ھېچنەرسىنى جەزملەشتۈرەلمەيتتى. بۇ ئايەتنى ئىبنى جەرىر يۇقىرىقىدەك تەپسىر قىلىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ شۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

* * * * * * *

مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾ ۞ إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ
ٱلسَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَٰتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
أَيْنَ شُرَكَآءِى قَالُوٓا۟ ءَاذَنَّٰكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَدْعُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَظَنُّوا۟
مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾

كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر،ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرەرىمۇ ئۆزىگىدۇر. پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر﴿46﴾. قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلىش پەقەت اللهغا خاستۇر (يەنى قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى الله دىن باشقا كىشى بىلمەيدۇ). مېۋىلەرنىڭ بوغۇنلىرىدىن چىقىشى، ھەر قانداق چىشىنىڭ ھامىلدار بولۇشى ۋە تۇغۇشى اللە نىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەستۇر، ئۇ كۈندە الله ئۇلارغا: «مېنىڭ شېرىكلىرىم (يەنى سىلەر ماڭا شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلەر) قەيەردە؟» دەپ نىدا قىلىدۇ، ئۇلار: «ساڭا مەلۇم قىلىمىزكى، ئارىمىزدا ھېچ كىشى (سېنىڭ شېرىكىڭ بار دەپ) گۇۋاھلىق بېرەلمەيدۇ» دەيدۇ﴿47﴾.ئۇلار ئىلگىرى (يەنى دۇنيادىكى چاغدا) چوقۇنغان بۇتلىرى

---

[1] سۈرە بەقەرە 171 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەھقاف 35 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالىدۇ، ئۇلار (اللہ نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان جاي يوق ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىدۇ ﴿48﴾.

ھەر بىر ئادەمنىڭ قىلغان ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپات ۋە جازاغا ئېرىشىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭ پايدىسى پەقەت ئۆزىگىلا بولىدۇ. ﴿**كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن زەرەرىمۇ ئۆزىگىدۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭ ئۇۋالى پەقەت ئۆزىگىلا بولىدۇ. ﴿**پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر**﴾ يەنى اللہ تائالا ھېچ ئادەمنى گۇناھسىز جازالىمايدۇ، ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭ گۇناھكار ئىكەنلىكىگە دەلىل تۇرغۇزماستىن ۋە ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەۋەتمەستىن ئازابلىمايدۇ.

قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى پەقەت اللہ تائالانىڭ بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلىش پەقەت اللہ غا خاستۇر (يەنى قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى اللہ دىن باشقا كىشى بىلمەيدۇ)**﴾ يەنى ئۇنى اللہ تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئەڭ شەرەپلىك ئىنسان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ئەڭ شەرەپلىك پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: «قىيامەتنىڭ ۋاقتىدىن سورالغۇچى ئۇنى سورىغۇچىدىن بىلىملىك ئەمەس». بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇنى بىلىش پەرۋەردىگارىڭغا خاستۇر﴾[1] ﴿ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقتىتا مەيدانغا چىقىرىدۇ﴾[2]

﴿**مېۋىلەرنىڭ بوغۇنلىرىدىن چىقىشى، ھەر قانداق چىشىنىڭ ھامىلدار بولۇشى ۋە تۇغۇشى اللہ نىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەستۇر**﴾ يەنى ھەممىسى اللہ تائالانىڭ ئىلمىدىدۇر، ئاسمان - زېمىندىكى زەررىچىلىك نەرسىمۇ اللہ تائالانىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ. بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿دەرەختىن تۆكۈلگەن ياپراقتىن اللہ تائالا بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق﴾[3] ﴿ھەر بىر (ھامىلدار) ئايالنىڭ قورسىقىدىكىنى اللہ بىلىدۇ (يەنى ئوغۇلمۇ - قىزمۇ، بىرمۇ - كۆپمۇ، چوڭمۇ - كىچىكمۇ، چىرايلىقمۇ - سەتمۇ، بەختلىكمۇ - بەختسىزمۇ، ئۆمرى ئۇزۇنمۇ - قىسقىمۇ، ھەممىسىنى اللہ بىلىدۇ). بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكى ياكى يوغىناپ كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى ياكى مۇددىتى ئېشىپ كېتىپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى) (اللہ) بىلىدۇ. اللہ نىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر﴾[4] ﴿ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولۇشى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان، بۇ ھەققەتەن اللہ غا ئاساندۇر﴾[5].

﴿**ئۇ كۈندە اللہ ئۇلارغا: «مېنىڭ شېرىكلىرىم (يەنى سىلەر ماڭا شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلەر) قەيەردە؟» دەپ نىدا قىلىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى اللہ خالايىقلارنىڭ ئالدىدا مۇشرىكلارغا: "سىلەر ماڭا بىرلىكتە ئىبادەت قىلغان شېرىكلىرىڭلار قېنى؟" دەپ نىدا قىلىدۇ. ﴿**ئۇلار: «ساڭا مەلۇم قىلىمىزكى، ئارىمىزدا ھېچ كىشى (سېنىڭ شېرىكىڭ بار دەپ) گۇۋاھلىق بېرەلمەيدۇ» دەيدۇ**﴾ يەنى بۈگۈن ئارىمىزدا سېنىڭ شېرىكىڭ بار دەپ گۇۋاھلىق بېرىدىغان ھېچ ئادەم يوق.

---

(1) سۈرە نازىئات 44 - ئايەت.
(2) سۈرە ئەئراف 187 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە رەئد 8 - ئايەت.
(5) سۈرە فاتىر 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇلار ئىلگىرى (يەنى دۇنيادىكى چاغدا) چوقۇنغان بۇتلىرى ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالىدۇ﴾ يەنى ئۇلار كۆزدىن غايىب بولىدۇ. ئۇلارغا پايدا يەتكۈزمەيدۇ.

﴿ئۇلار (اللّٰه نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان جاي يوق ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىدۇ﴾ يەنى قىيامەت كۈنى مۇشرىكلار ئۆزلىرىگە اللّٰه تائالانىڭ ئازابىدىن پاناھلىنىدىغان پاناھ جاي يوقلۇقىنى ئېنىق بىلىدۇ. بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿گۇناھكارلار دوزاخنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزم قىلىدۇ، دوزاختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ﴾[1].

* * * * * * *

لَّا يَسْـَٔمُ ٱلْإِنسَٰنُ مِن دُعَآءِ ٱلْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ ٱلشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِى وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّىٓ إِنَّ لِى عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

ئىنسان (ئۆزىگە) ياخشىلىق تىلەشتىن زېرىكمەيدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا بىرەر يامانلىق يېتىپ قالسا (اللّٰه نىڭ رەھمىتىدىن) تولىمۇ ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ﴿49﴾. ئەگەر بىز ئۇنىڭغا كۆلپەتتىن كېيىن رەھمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «بۇ ئۆزەمنىڭ سەئيى ـ ئىجتىھاتىمدىن كەلگەن، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن، مۇبادا (قىيامەت بولۇپ) مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ ئۇنىڭ دەرگاھىدا چوقۇم جەننەتكە ئېرىشىمەن» دەيدۇ. ئەلۋەتتە كاپىرلارغا قىلمىشلىرىنى خەۋەر قىلىمىز ۋە ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴿50﴾. ئىنسانغا نېمەت ئاتا قىلساق (پەرۋەردىگارىغا شۈكۈر قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈيدۇ، (اللّٰه نىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ) ھاكاۋۇرلىشىپ كېتىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە (اللّٰه غا يۈزلىنىپ) ئۈزلۈكسىز دۇئا قىلىدۇ﴿51﴾.

ئىنساننىڭ كۆلپەتتىن قۇتۇلۇپ نېمەتكە ئېرىشكەندە ئۆزگىرىپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئىنسان پەرۋەردىگارىدىن ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلىشتىن زېرىكىپ قالمايدۇ، ئۇ اللّٰه تائالادىن پۇل ـ مال، سالامەتلىك ۋە باشقا ھاجەتلىرىنى سورايدۇ. ئەگەر ئىنسانغا مۇسىبەت ياكى كەمبەغەللىكتەك بىرەر يامانلىق يەتسە، **﴿(اللّٰه نىڭ رەھمىتىدىن) تولىمۇ ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ﴾** يەنى ئۇنىڭ كاللىسىغا: بۇنىڭدىن كېيىن بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشەلمەيمەن، دېگەن ئوي كېلىدۇ.

﴿ئەگەر بىز ئۇنىڭغا كۆلپەتتىن كېيىن رەھمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «بۇ ئۆزەمنىڭ سەئيى ـ ئىجتىھاتىمدىن كەلگەن﴾ يەنى ئۇنىڭغا قىيىنچىلىقتىن كېيىن بىرەر ياخشىلىق ۋە رىزىق كەلسە، ئۇ: ئەلۋەتتە، بۇ ئۆزەمنىڭ كۈچىدىن كەلگەن، مەن بۇنىڭغا پەرۋەردىگارىمنىڭ دەرگاھىدا ھەقلىق ئىدىم، دەيدۇ.

[1] سۈرە كەھف 53 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿**قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن**﴾ دەيدۇ. يەنى ئۇ قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ. ھەمدە ئۇ نېمەتكە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈنلا چوڭچىلىق قىلىدۇ، پەخىرلىنىدۇ ۋە ھەقنى ئىنكار قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿شەك - شۈبھىسىز ئىنسان ئۆزىنى باي ساناپ (الله تائالاغا بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ)، راستلا ھەددىدىن ئاشىدۇ﴾[1].

﴿**مۇبادا (قىيامەت بولۇپ) مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ ئۇنىڭ دەرگاھىدا چوقۇم جەننەتكە ئېرىشىمەن، دەيدۇ**﴾ يەنى ناۋادا قىيامەت بولۇپ قالسا، پەرۋەردىگارىم ماڭا دۇنيادا ياخشىلىق قىلغاندەك قىيامەتتىمۇ ئەلۋەتتە ياخشىلىق قىلىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ئۇ يامان ئىش قىلغان ۋە قىيامەتكە ئىشەنمىگەن تۇرۇقلۇق الله تائالادىن ياخشىلىق كۈتىدۇ. ﴿**ئەلۋەتتە كاپىرلارغا قىلمىشلىرىنى خەۋەر قىلىمىز ۋە ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز**﴾ الله تائالا ئەمەلدە ۋە ئېتىقادتا كاپىرلارغا ئوخشىغان ئادەمنى قاتتىق ئازاب - ئوقۇبەت بىلەن قورقۇتتى.

ئاندىن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئىنسانغا نېمەت ئاتا قىلساق (پەرۋەردىگارىغا شۈكۈر قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈيدۇ، (الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ) ھاكاۋۇرلىشىپ كېتىدۇ**﴾ يەنى الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ. الله تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇشتىن چوڭچىلىق قىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿پىرئەۋن ئۆز قوشۇنى بىلەن (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴾[2].

﴿**ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە**﴾ يەنى كۈلپەت يەتسە، ﴿**(الله غا يۈزلىنىپ) ئۇزۇن - ئۇزۇن دۇئا قىلىدۇ**﴾ يەنى بىر ئىشقا ئۇزۇن دۇئا قىلىدۇ. "ئادەمنى زېرىكتۈرۈپ قويىدىغان سۆز" لەۋزى ئۇزۇن، مەنىسى ئاز سۆزدۇر. "ئادەمگە ياقىدىغان سۆز" دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە لەۋزى قىسقا، كۆپ مەنا بېرىدىغان سۆزدۇر.

ئۇلارنىڭ الله تائالاغا دۇئا قىلىدىغانلىقى ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسانغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتسە، ياتسىدۇ، ئولتۇرسىدۇ، تۇرسىدۇ، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ﴾[3].

* * * * * * *

قُلۡ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كَانَ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ ثُمَّ كَفَرۡتُم بِهِۦ مَنۡ أَضَلُّ مِمَّنۡ هُوَ فِي شِقَاقِۭ بَعِيدٖ ﴿٥٢﴾
سَنُرِيهِمۡ ءَايَٰتِنَا فِي ٱلۡأٓفَاقِ وَفِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّۗ أَوَلَمۡ يَكۡفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ
شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَآ إِنَّهُمۡ فِي مِرۡيَةٖ مِّن لِّقَآءِ رَبِّهِمۡۗ أَلَآ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَيۡءٖ مُّحِيطُۢ ﴿٥٤﴾

(ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى) «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ (قۇرئان مەن ئېيتقاندەك) الله تەرىپىدىن نازىل بولغان بولسا، سىلەر (ئويلىماستىنلا ئۇنى ئىنكار قىلساڭلار، ھالىڭلار قانداق بولىدۇ). (ھەقتىن) يىراق ئىختىلاپتا بولغان كىشىدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ (يەنى سىلەردىنمۇ گۇمراھ ئادەم يوق)»﴿52﴾. ئۇلارغا بىز تاكى ئۇلارغا قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكى ئېنىق بولغۇچە، (ئاسمان - زېمىن) ئەتراپىدىكى ۋە ئۆزلىرىدىكى (قۇدرىتىمىزگە دالالەت قىلىدىغان) ئالامەتلەرنى كۆرسىتىمىز، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەممە

---

[1] سۈرە ئەلەق 6 — 7 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زارىيات 39 - ئايەت نىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە يۇنۇس 39 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نەرسىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقى (سېنىڭ راستلىقىڭنىڭ دەلىلى بولۇشقا) ئۇلارغا كۇپايە ئەمەسمۇ﴾ [53]. ***بىلىڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلىنىدۇ، بىلىڭلاركى، اللە ھەممە نەرسىنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾*** [54].

قۇرئان ۋە ئۇنىڭ راستلىقىنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! قۇرئاننى ئىنكار قىلغان ئەنە شۇ مۇشرىكلارغا **﴿ئېيتقىنكى، ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ﴾** بۇ قۇرئان **﴿(مەن ئېيتقاندەك) اللە تەرىپىدىن نازىل بولغان بولسا، سىلەر (ئۇيلىماستىنلا ئۇنى ئىنكار قىلساڭلار، ھالىڭلار قانداق بولىدۇ)﴾** يەنى قۇرئاننى پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ھالىڭلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ھەققىدە ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ **﴿(ھەقتىن) يىراق ئىختىلاپتا بولغان كىشىدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ (يەنى سىلەردىنمۇ گۇمراھ ئادەم يوق)﴾** يەنى كاپىر بولغان، ھەق بىلەن قارشىلاشقان ۋە ئىختىلاپلاشقان، ھىدايەتتىن يىراق يولدا بولغان ئادەمدىن گۇمراھ كىشى يوق.

﴿ئۇلارغا بىز تاكى ئۇلارغا قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكى ئېنىق بولغۇچە، (ئاسمان ـ زېمىن) ئەتراپىدىكى ۋە ئۆزلىرىدىكى (قۇدرىتىمىزگە دالالەت قىلىدىغان) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىمىز﴾ يەنى قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىن اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە نازىل قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل ـ ئىسپاتلىرىمىزنى ئۇلارغا ئاشكارا قىلىمىز، بۇ دەلىلنى شەھەرلەرنىڭ پەتھى قىلىنىشى، ئىسلام دىنىنىڭ دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا تارقىلىشى ۋە باشقا دىنلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىشى قاتارلىق **﴿ئەتراپتىكى﴾** سىرتقى دەلىللەر بىلەن ئۇلارغا كۆرسىتىمىز.

مۇجاھىد، ھەسەن ۋە سۇددى قاتارلىقلار: ”ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىكى دەلىللەر“ دېگەن نۇقتىدا توختىلىپ مۇنداق دېدى: بۇ دەلىللەر بەدر ئۇرۇشى، مەككىنى پەتھى قىلىش، ۋە كاپىرلار بىلەن بولغان باشقا ئۇرۇشلارنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ئۇرۇشلاردا اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ساھابىلىرىگە نۇسرەت ئاتا قىلدى. ناھەقچىلىقنى ۋە ئۇنىڭ جامائەسىنى مەغلۇب قىلدى. ”ئۆزلىرىدىكى دەلىللەر“ نىڭ ئىنسانىنىڭ ئۆزىگە قارىتىلىش ئېھتىمالىمۇ بار. مەسىلەن: ئىنسان نېمىدىن تەركىب تاپقان؟ ئۇنىڭ جىسمىدىكى ماددىلارنىڭ ئەسلى نېمە؟ قان ۋە باشقا نەرسىلەر قانداق پەيدا قىلىنغان؟ ئۇنىڭ ئاجايىب تەركىبلىرىچۇ؟ بۇ ھەقتە تىببى تەتقىقات ئىلمىدا كەڭ دائىرىدە سۆزلەنگەن بولۇپ، ياراتقۇچى اللە تائالانىڭ ئۇنى نەقەدەر پۇختا ۋە ھېكمەت بىلەن ياراتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇنداقلا ھەر بىر ئىنساننىڭ ئۆزىگە خاس قىلىپ يارىتىلغان ھەر خىل مىجەزلىرى ۋە باشقا ئالامەتلىرىمۇ شۇ ھېكمەتنىڭ دائىرىسىگە كىرىدۇ. ئىنسان بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋىتى ، ھىيلە ـ مىكرىنى ئىشقا سېلىپ قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان تەقدىرنىڭ چاڭگىلى ئاستىدا تۇرۇپ ئىش ـ ھەرىكەت قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرئاننىڭ راستلىقىغا دەلىل ـ ئىسپاتتۇر.

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقى (سېنىڭ راستلىقىڭنىڭ دەلىلى بولۇشقا) ئۇلارغا كۇپايە ئەمەسمۇ﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلىرىنىڭ قىلمىشلىرىنى كۆرۈشكە، سۆزلىرىگە گۇۋاھ بولۇشقا كۇپايىدۇر. اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىن ئېلىپ كەلگەن ۋەھيىنى يەتكۈزگەنلىكىدە راستچىل ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

www.munber.org

بۇ ھەقتە اللّٰه مۇنداق دەيدۇ: ﴿لېكىن اللّٰه ساڭا نازىل قىلغان قۇرئان ئارقىلىق (پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇۋاھلىق بېرىدۇ، اللّٰه قۇرئاننى (باشقىلار بىلمەيدىغان ئۆزىگە خاس) ئىلمى بىلەن نازىل قىلدى﴾[1].

﴿بىلىڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلىنىدۇ﴾ يەنى ئۇلار قىيامەتنىڭ بولۇشىدىن شەكلىنىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار اللّٰه بىلەن ئۇچرىشىش توغرىسىدا پىكىر قىلمايدۇ، قىيامەت ھەققىدە ھېچ نەرسە بىلمەيدۇ، ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلىمەيدۇ، بەلكى قىيامەت ئۇلارنىڭ نەزىرىدە باتىلدۇر، ئۇلار ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايدۇ. ئەمما قىيامەت چوقۇم بولىدۇ، شەكسىز يۈز بېرىدۇ.

اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى، ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، قىيامەتنى بەرپا قىلىشنىڭ ئۆزىگە ناھايىتى ئاسان ئىكەنلىكىنى مۇقەررەرلەشتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه تائالا ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ تولۇق تۇرغۇچىدۇر﴾** يەنى جىمى مەخلۇقاتلار اللّٰه نىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدىدۇر، اللّٰه تائالا نىڭ چاڭگىلىدىدۇر، اللّٰه تائالانىڭ بىلىشى ئىچىدىدۇر، اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ھۆكمى بىلەن ئىدارە قىلغۇچىدۇر. اللّٰه تائالا خالىغان ئىش بولىدۇ، خالىمىغان ئىش بولمايدۇ، اللّٰه تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە فۇسسىلەتنىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى، جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە اللّٰه تائالاغا خاستۇر.

[1] سۈرە نىسا 166 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org